

**Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών
Επιστημών**

Σχολή Διεθνών Σπουδών Επικοινωνία & Πολιτισμού

Τμήμα Διεθνών Ευρωπαϊκών & Περιφερειακών Σπουδών

Π.Μ.Σ. Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών

Ειδίκευση: Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση & Βιώσιμη Ανάπτυξη

«Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ»

Διπλωματική Εργασία

Γαστεράτος Χαρίλαος
A.M.: 1212M070
Επιβλέπων: Καθηγητής Γρηγόριος Τσάλτας

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2015

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	3
ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
 ΜΕΡΟΣ Α: Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΩΣ ΜΟΧΛΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	
Κεφάλαιο 1: Η πρώτη προσέγγιση	
1.1 Ιστορική αναδρομή.....	11
1.2 Γεωπολιτική, Γεωοικονομία.....	18
Κεφάλαιο 2: Η ενεργειακή ασφάλεια	
2.1 Η έννοια της ενέργειας.....	20
2.2 Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας.....	21
2.3 Ενεργειακή Κρίση.....	23
2.4 Χώρες- Καταναλωτές και Χώρες - Παραγωγοί.....	24
2.4.1 Χώρες –Καταναλωτές.....	25
2.4.2 Χώρες – Παραγωγοί	26
Κεφάλαιο 3: Η ενεργειακή πολιτική της Ευρώπης	3.1
3.1 Γενική προσέγγιση.....	27
3.2 Η Ενεργειακή πολιτική της Ευρώπης.....	28
3.3 Μεσόγειος και Ενέργεια.....	33
3.3.1 Λιβύη.....	34
3.3.2 Συρία.....	35
3.3.3 Αίγυπτος.....	36
3.3.4 Λίβανος.....	37
3.3.5 Ισραήλ.....	38
3.3.6 Τουρκία.....	39
3.4 Ο ρόλος της Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης.....	41
3.5 Η Αραβική Άνοιξη και οι κίνδυνοι για την ενεργειακή ασφάλεια της Μεσογείου..	44
3.5.1 Η Αραβική Άνοιξη :μια ιστορική αναδρομή.....	44
3.5.2 Συνέπειες της Αραβικής Άνοιξης στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης.....	46

ΜΕΡΟΣ Β: ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ «ΣΧΕΣΕΙΣ»

Κεφάλαιο 4:Ελλάδα και Κύπρος.....	49
4.1 Η περίπτωση της Ελλάδας.....	51
4.1.1 Ελλάδα και φυσικό αέριο.....	51
4.1.2 Ο αγωγός TAP’ Υπολογισμός της Τουρκικής Ενεργειακής Ασφάλειας.....	53
4.1.3 Η Ελληνική Ευρωπαϊκή Στρατηγική.....	57
4.2 Η Περίπτωση της Κύπρου.....	61
Κεφάλαιο 5: Η ισχύς της Ρωσίας αναφορικά με την Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια..	
5.1 Η Διπλωματία των αγωγών.....	65
5.2 Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Στρατηγική.....	65
5.3 Ευρωπαϊκή Αμυντική Ένωση.....	66
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	71

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

Ελληνικές

Ε.Ε:	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΟΚ:	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
ΕΚΑΧ:	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΝΘΡΑΚΑ ΚΑΙ ΧΑΛΥΒΑ
ΑΟΖ:	ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΝΗ

Ξενόγλωσσες

TAP:	TRANS ADRIATIC PIPELINE
CEPS:	CENTER FOR EUROPEAN POLICY STUDIES
GCG:	GAS COORDINATION GROUP
OPEC:	ORGANISATION of the PETROLEUM EXPORTING COUNTRIES
LNG:	LIGUEFIED NATURAL GAS

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανακάλυψη σημαντικών ποσοτήτων κοιτασμάτων αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο αλλά και ευρύτερα στην θαλάσσια περιοχή της Μεσογείου γύρω από την Κύπρο αλλά και τις αραβικές χώρες και οι εξελίξεις που ακολούθησαν την Αραβική Άνοιξη, έχουν κεντρίσει το ενδιαφέρον των χωρών της Ευρώπης ούτως ώστε να προσπαθήσουν να εξασφαλίσουν τα αποθέματα αυτά με σκοπό την ενεργειακή τους «ασφάλεια».

Παίρνοντας ως δεδομένο το ενεργειακό κινήγι από ευρωπαϊκής πλευράς, θα εξεταστούν και άλλα συμφέροντα που γεννώνται ως προς τις χώρες αυτές. Δε θα πρέπει να περνά απαρατήρητο το γεγονός ότι Ευρωπαϊκές χώρες γειτνιάζουν με χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, όπως η Συρία, η οποία είναι μία χώρα με τεράστια ποσά ενεργειακών αποθεμάτων αλλά και τρομερής αστάθειας (κοινωνικοπολιτικά ζητήματα που έχουν οδηγήσει σε εμφυλίου), και δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι ο δυτικός κόσμος βρίσκεται σε μία διαρκή προσπάθεια εξεύρεσης τρόπων και μεθόδων προσαρμογής του δυτικού τρόπου ζωής αλλά και της δυτικής νοοτροπίας στις χώρες αυτές. Αναμφίβολα, αυτή τη στιγμή, η περιοχή δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να φιλοξενήσει μεγάλα projects, λόγω της ρευστότητας που επικρατεί. Μολαταύτα, η οικονομική ανέχεια, το χαμηλό βιοτικό επίπεδο και η έλλειψη οικονομικής ανάπτυξης και προοπτικής σε κάποια από τα κράτη της περιοχής ανατροφοδοτούν την υστέρηση και τις εντάσεις. Πνεύμα συνεργασίας και συμπράξεων θα προκύψει, εφόσον υπάρξει η παραδοχή ότι ακόμη και διαφορετικά συμφέροντα μπορούν να συνυπάρξουν, χάριν της σταθερότητας που θεωρείται αναγκαία συνθήκη για την προσέλκυση επενδύσεων, την ανάπτυξη και την ευημερία. Συνεχίζοντας ,το ζήτημα του ασφαλούς ενεργειακού εφοδιασμού της Ε.Ε με φυσικό αέριο ανέρχεται σταδιακά σε όλο και υψηλότερα επίπεδα στην ατζέντα της ευρωπαϊκής πολιτικής. Εκκίνοντας την έρευνα πάνω στο ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας , βλέπουμε πως πέρα από την περιοχή της Μεσογείου, οι κρίσεις Μόσχας-Κιέβου το 2006 και 2009¹ αντιστοίχως κατέδειξαν με τον πιο προφανή τρόπο ότι ακόμη και αν οι Ευρωπαίοι καταναλωτές και πολιτικοί

¹ Βλ Ζakharovic Z.Starislav, 'Geo-economy Aspects of Gas Transmission from Russia', Nezavisimaya Gazeta, 2008 , σελ 98

είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους, οι χώρες προμηθευτές και διαμετακομιστές μπορούν να φανούν αξιόπιστοι. Η ενεργειακή ασφάλεια αποκτά κρίσιμη σημασία στο σύγχρονο διεθνές σύστημα. Αυτό συμβαίνει επειδή τα κράτη αναπτύσσονται με ταχείς ρυθμούς που απαιτούν συνεχή παροχή ενέργειας σε προσιτό κόστος. Η παροχή της ενέργειας αυτής δε ,όταν δεν μεταφέρεται δια θαλάσσης, μεταφέρεται μέσω αγωγών, οι οποίοι δημιουργούν αυξανόμενες σχέσεις αλληλεξάρτησης. Επίσης, απουσία μιας συνεκτικής και αποτελεσματικής κοινής ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής- πέραν από απλές κατευθυντήριες γραμμές που υπάρχουν τώρα-οδηγεί τα ευρωπαϊκά κράτη να αναλαμβάνουν μόνα τους πρωτοβουλίες και να επιδιώκουν ειδικές σχέσεις με κράτη γύρω από τη Μεσόγειο καθώς και την Ασία, προκειμένου να ικανοποιούν τις εσωτερικές ενεργειακές ανάγκες τους .

Θα γίνει εκτενής αναφορά στον όρο ενεργειακή ασφάλεια, αλλά κυρίως στους τρόπους με τους οποίους η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να την εξασφαλίσει. Ένας από τους βασικούς σκοπούς αυτής της ευρωπαϊκής πολιτικής είναι η καταπολέμηση δημιουργίας μονοπωλίων ή και ολιγοπωλίων ή η ελάττωση της επιρροής των ήδη δημιουργηθέντων επί των ενεργειακών εισαγωγών της Ένωσης (όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τη δεσπόζουσα θέση της Ρωσίας επί των ευρωπαϊκών εισαγωγών φυσικού αερίου).

Κατά συνέπεια, καθίσταται αδήριτη ανάγκη, η στρατηγικού επιπέδου εξέταση των γεωπολιτικών εξελίξεων ανά τη Μεσόγειο καθώς και στην Ευρώπη λόγω της δεσπόζουσας θέσης της Ρωσίας , ενώ επιβάλλεται η αναζήτηση λύσης για την διασφάλιση της ενέργειας και των ενεργειακών πόρων. Επιβάλλεται, λοιπόν, η δημιουργία οργάνου στρατηγικού σχεδιασμού για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών, το οποίο θα επιτρέπει στις κρατικές Αρχές να διαθέτουν και να χρησιμοποιούν μια θεσμική και υλικά υποστηριζόμενη δυνατότητα συλλογής , επεξεργασίας, αναλύσεως, εκτιμήσεως και αξιοποιήσεως σε πραγματικό χρόνο, αλλά και να επιτυγχάνει το μέγιστο βαθμό συνεργασίας των πολιτικών και οικονομικών κρατικών φορέων και συντελεστών, με σκοπό να προσφέρει την κατάλληλη τεχνική υποστήριξη στη πολιτική ηγεσία της χώρας, με απαιτήσεις στρατηγικού σχεδιασμού. Με άλλα λόγια, ενός Συμβουλίου Ασφαλείας, όπου ένα τέτοιο όργανο θα προβλέπει την διασφάλιση της θεσμικής μνήμης της πολιτείας για όλα τα ζητήματα ασφαλείας και εν προκειμένω το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας που την απασχολεί στο παρόν και θα την απασχολήσει και στο μέλλον.

Δομή και Διάρθρωση Έρευνας

Σε αρχική ανάλυση, πρόκειται για μια σφαιρική προσέγγιση, η οποία επιχειρείται στις σελίδες που ακολουθούν και στηρίζεται σε οικονομικούς και γεωπολιτικούς παράγοντες.

Η έρευνα χωρίζεται σε δυο μέρη. Στο πρώτο μέρος υπάρχει εκτενής ανάλυση στους οικονομικούς μοχλούς της ενεργειακής ασφάλειας, όπως στις χώρες παραγωγούς και χώρες καταναλωτές. Το δεύτερο μέρος καταναλώνεται στις γεωπολιτικές και πολυμερείς σχέσεις γύρω από την Μεσόγειο καθώς και την στάση της Ευρώπης αναφορικά με αυτές.

Εν κατακλείδι, τίθεται το ηθικό ερώτημα : είναι δυνατόν η σύγχρονη δημοκρατική Ε.Ε να κωφένει μπροστά στην έλλειψη βασικών πτυχών ενός σύγχρονου αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος (πλουραλισμός, πολυκομματισμός, σεβασμός των ατομικών καθώς και κοινωνικών δικαιωμάτων) που εμφανίζουν αυτά τα κράτη, προκειμένου απλώς και μόνο να προμηθευτεί επαρκείς ποσότητες ενέργειας; Καθώς επίσης ποιά τα κέρδη και τα ωφέλη της Ελλάδος σε όλο αυτόν τον αγώνα ανάδειξης ισχύος;

ΜΕΡΟΣ Α: Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ
ΩΣ ΜΟΧΛΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΩΠΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ1: Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1 Ιστορική Αναδρομή

Η διαχείριση της ενέργειας είναι ένας τομέας που απασχολεί έντονα την Ευρώπη τις τελευταίες δεκαετίες. Ήδη με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου δηλαδή από το 1945, το Βέλγιο, η Δυτική Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία προσπάθησαν να διαμορφώσουν μία κοινή πολιτική όσον αφορά την ενέργεια υπογράφοντας τη συνθήκη των Παρισίων² το 1951, με την οποία ίδρυσαν την ΕΚΑΧ.³ Με αυτό τον τρόπο θέλησαν να συνεργαστούν στην παραγωγή και το εμπόριο του άνθρακα και του χάλυβα, τις σημαντικότερες πρώτες ύλες ενέργειας μέχρι τότε.

Το 1957, οι ίδιες χώρες που συμφώνησαν στο Παρίσι, υπέγραψαν τη συνθήκη της Ρώμης⁴, με την οποία εκτός από την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), δημιούργησαν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ). Ο οργανισμός αυτός είχε ως στόχο τον κοινό έλεγχο και διαχείριση της παραγωγή και χρήσης της ατομικής ενέργειας, την οποία θεωρούσαν κύρια πηγή κάλυψης των μελλοντικών αναγκών. Απώτερος σκοπός του ήταν η κάλυψη των αναγκών των κρατών – μελών και η πώληση των πλεονασμάτων στις άλλες χώρες, με την όλη διαδικασία να βρίσκεται υπό κοινή εποπτεία.

Από την υπογραφή των δύο ανωτέρω συνθηκών έχουν υπάρξει πολλές προσπάθειες για τη διαμόρφωση μίας κοινής ενεργειακής πολιτικής, οι οποίες, όμως δεν ευδοκίμησαν. Ειδικά

² Χριστοδουλάκης Θεόδωρος , Διπλωματική ιστορία τριών αιώνων,εκδ Σιδέρης Αθήνα 2004 , σελ 256

³ Βλ. Σχετική έρευνα, Διεθνές Ινστιτούτο Χάλυβα- World Steel Association, Ίδρυση ΕΚΑΧ , available at www.worldsteel.org (Retrieved: 27/9/2015)

⁴Χριστιανός Α.Βασίλειος, Εισαγωγή στο δίκαιο της Ε.Ε, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2010, σελ 4

στις περιπτώσεις των μεγάλων ενεργειακών κρίσεων, όπως αυτή του Σουέζ το 1973 (πετρελαϊκή κρίση), τα κράτη – μέλη δεν επέδειξαν διάθεση συνεργασίας.

Το 1968 η ΕΕ επανεκκίνησε τις προσπάθειες δημιουργίας κοινής αγοράς με το έγγραφο «First Guidelines towards an EC Energy Policy»⁵ το οποίο τόνιζε την ανάγκη κατάργησης των δασμολογικών εμποδίων και διασφάλισης ενεργειακών αποθεμάτων σε χαμηλό κόστος απέτυχε να εφαρμοστεί στο σύνολό του.

Η χρυσή εποχή (από το τέλος του Πολέμου μέχρι το 1973) του φθηνού πετρελαίου και των αποτελεσματικών αγορών ενέργειας τελείωσε με τις πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979. Οι κρίσεις προκάλεσαν ύφεση στην οικονομική δραστηριότητα σε όλο τον κόσμο και επηρέασαν και την Ευρώπη. Το 1973, όταν οι χώρες του ΟΠΕΚ προέβησαν σε συντονισμένη μείωση της προσφοράς πετρελαίου, ανακοινώνοντας αύξηση στις τιμές των καυσίμων (λόγω της νίκης των Ισραηλινών κατά των Αράβων, τον Οκτώβριο του 1973) η ΕΕ προσπάθησε να αναλάβει πρωτοβουλίες για την διαχείριση της κρίσης αλλά απέτυχε στην υιοθέτηση ενιαίας πολιτικής. Τα κράτη-μέλη ακολούθησαν αυτόνομες πολιτικές ή συνεργάστηκαν με την Διεθνή Ενεργειακή Πρεσβεία που περιελάμβανε όλες τις χώρες του ΟΠΕΚ (εκτός από την Γαλλία) και επισκίαζε την ΕΕ σε διάσταση και αποτελεσματικότητα.⁶

Το 1974, μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση, οι χώρες της Ε.Ε. αποφάσισαν να αναθεωρήσουν τη στρατηγική τους για την ενέργεια και συμφώνησαν το «New Strategy»⁷, το οποίο προέβλεπε:

⁵Βλ. Κουντούρη Φ., EUROPEAN ENERGY POLICY, ΑΣΣΟΕ, Αθήνα 2014, σελ. 43,

⁶Βλ. Κουντούρη Φ., EUROPEAN ENERGY POLICY, ΑΣΣΟΕ, 2014, σελ. 43,

⁷ Η νέα στρατηγική προβλέπει την απλοποίηση της κείμενης νομοθεσίας αποσκοπώντας στην συγχώνευση της οδηγίας για τα επικίνδυνα απόβλητα και της οδηγία για τα χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια αλλά και στην εξάλειψη των αλληλεπικαλύψεων μεταξύ της οδηγίας πλαισίου για τα απόβλητα και της οδηγίας για την ολοκληρωμένη πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης. Επιπροσθέτως προβλέπει την ενθάρρυνση του τομέα της ανακύκλωσης με στόχο την επανένταξη, με ελάχιστο περιβαλλοντικό αντίκτυπο, των αποβλήτων στον οικονομικό κύκλο με τη μορφή προϊόντων ποιότητας. Η νέα στρατηγική προβλέπει και άλλα μέτρα, όπως η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τη φορολογία της οριστικής εναπόθεσης των αποβλήτων σε εθνικό επίπεδο καθώς και, μακροπρόθεσμα, τη λήψη μέτρων βάσει της φύσης των υλικών και ενδεχομένως μέτρων συμπλήρωσης των

- Μείωση των εισαγωγών πετρελαίου
- Αξιοποίηση των εγχώριων δυνατοτήτων παραγωγής ενέργειας (κυρίως πυρηνικής)
- Εξορθολογισμό της χρήσης ενέργειας
- Επενδύσεις σε προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης στον τομέα της ενέργειας
- Προώθηση (αν και σε περιορισμένο βαθμό) της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Το «New Strategy» καταδεικνύει μία μεταστροφή των στόχων. Προτεραιότητα πλέον για την ΕΕ έχει ο περιορισμός της χρήσης πετρελαίου και αερίου και όχι η ενοποίηση των αγορών ενεργείας.

Η τιμή του πετρελαίου αρχικά μειώθηκε και στην συνέχεια σταθεροποιήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 80. Ταυτόχρονα οι χώρες αύξησαν την ενεργειακή τους αποτελεσματικότητα και διαφοροποίησαν το ενεργειακό τους μείγμα ανακάμπτοντας από τις πετρελαϊκές κρίσεις.

Οι οικονομικές συνθήκες μετά και την δεύτερη πετρελαϊκή κρίση και η γενικευμένη ανησυχία για περεταίρω αύξηση στην τιμή του πετρελαίου διασφάλισαν την εφαρμογή της πολιτικής καθώς και οδήγησαν στην λήψη επιπλέον μέτρων το 1986.

Σταδιακά από τα μέσα της δεκαετίας του 80 η ΕΕ αποκτούσε όλο και σημαντικότερο ρόλο στην λήψη αποφάσεων για ενεργειακά ζητήματα αλλά ο στόχος της δημιουργίας ενιαίας ενεργειακής αγοράς συναντούσε σημαντικές αντιδράσεις από τις εθνικές κυβερνήσεις.

Μετά το 1980 οι στόχοι της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής άρχισαν να διαφοροποιούνται λόγω των εξελίξεων στον τομέα της ενέργειας, της μεταστροφής της στάσης των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων απέναντι στις επιχειρήσεις παραγωγής ενέργειας και των αποτελεσμάτων της κοινοτικής πολιτικής. Πυλώνες της νέας πολιτικής αποτελούν η δημιουργία μίας ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς ενέργειας και η προστασία του περιβάλλοντος. Στη συνέχεια, προστέθηκε και ο στόχος της διασφάλισης της ενεργειακής αυτονομίας της Ευρώπης. Οι τρεις αυτοί στόχοι τονίζονται ιδιαίτερα στο green paper for energy που πρόσφατα υιοθετήθηκε από την ΕΕ.

μηχανισμών της αγοράς, σε περίπτωση που δεν επαρκέσουν για την εξασφάλιση της ανάπτυξης της ανακύκλωσης.

Το συνδυαστικό αποτέλεσμα των παραπάνω γεγονότων ήταν το ενδιαφέρον των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων να μετατοπιστεί από την προμήθεια ενέργειας στην αποτελεσματικότερη λειτουργία της αγοράς ενέργειας. Οι νέες συνθήκες (αύξηση της προσφοράς ενέργειας και σταθεροποίηση της ζήτησης με αποτέλεσμα την μείωση των τιμών) οδήγησαν τα κράτη να επανεξετάσουν τις παραδοσιακές πολιτικές τους. Έτσι, σε πολλές χώρες, όπως την Αγγλία, είχαμε απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και ενίσχυση του ανταγωνισμού.

Παρά τις διαφαινόμενες αλλαγές σε κρατικό επίπεδο το White Paper ⁸ του 1985 που προετοίμαζε την ενιαία αγορά δεν περιελάμβανε την ενέργεια δεδομένης της αποτυχίας με την οποία στέφθηκαν προηγούμενες παρόμοιες προσπάθειες.

Ακολουθούν η ευρωπαϊκή οδηγία⁹ για την διαφάνεια στις τιμές της ενέργειας και την αντιμετώπιση των μονοπωλίων ενώ είναι έντονο και το κοινοτικό ενδιαφέρον για την κατάργηση των επιδοτήσεων. Ταυτόχρονα, η Επιτροπή Ανταγωνισμού ανάλαβε συντονισμένες δράσεις και νομικές πρωτοβουλίες για την προώθηση του ανταγωνισμού σε άλλους τομείς της οικονομίας.

Η πραγματοποίηση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς το 1992 επανέφερε στο προσκήνιο την ανάγκη δημιουργίας εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Οι σκέψεις της ΕΕ αποτυπώθηκαν στο κείμενο με τίτλο ‘The Internal Energy Market’ του 1988 ¹⁰ που επεσήμανε τα οφέλη και τα πιθανά εμπόδια από την δημιουργία της ενιαίας αγοράς ενέργειας. Τα οφέλη που υπογραμμίζονταν ήταν:

- Η ενιαία αγορά θα μείωνε το κόστος για τον καταναλωτή(ιδίως των επιχειρήσεων παροχής ενέργειας) το οποίο θα καθιστούσε την ευρωπαϊκή οικονομία στο σύνολό της πιο ανταγωνιστική.
- Θα αύξανε την ενεργειακή ασφάλεια αφού θα οδηγούσε σε μεγαλύτερη ολοκλήρωση των επιχειρήσεων παροχής ενέργειας.

⁸ Βλ. Ειδικότερα, European Commission, ENERGY FOR THE FUTURE: RENEWABLE SOURCES OF ENERGY White Paper for a Community Strategy and Action Plan, 1997, available at europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/comm1985_0310_f_en.pdf (Retrieved: 27/9/15)

⁹ Βλ. Κουντούρη Φ., EUROPEAN ENERGY POLICY, ΑΣΣΟΕ, Αθήνα 2014, σελ 58

¹⁰ Βλ. Commission of the European Communities, The internal Energy Market, Brussels, May 1988, available at <http://aei.pitt.edu/4037/1/4037.pdf> (Retrieved: 27/9/15)

- Θα έκανε πιο ορθολογική την δομή των επιχειρήσεων παροχής ενέργειας και θα επέτρεπε μεγαλύτερη συμπληρωματικότητα στην κάλυψη της προσφοράς και της ζήτησης μεταξύ των κρατών-μελών.
- Τα οφέλη θα προέρχονταν τόσο από την μείωση των τιμών όσο και από την δημιουργία οικονομιών κλίμακας σε έναν μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων.

Σύμφωνα με την Επιτροπή τα εμπόδια στην δημιουργία ενιαίας αγοράς ενέργειας προέρχονταν από τις δομές και πρακτικές των επιχειρήσεων παροχής ενέργειας:

- Διαφορετική φορολόγηση
- Μέτρα προστατευτισμού των επιχειρήσεων παροχής ενέργειας σε ορισμένα κράτη
- Επικράτηση σε ορισμένα κράτη οικονομικών συνθηκών που δεν επιτρέπουν την ευρωπαϊκή συνεργασία σε επίπεδο αποθεμάτων στις αγορές φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού.
- Η κάθετη ολοκλήρωση ήταν η μόνη λύση για την αγορά φυσικού αερίου στην οποία δραστηριοποιούνταν πολλοί ιδιώτες μονοπωλητές.

Η εισαγωγή του ευρώ και οι μακροοικονομικοί περιορισμοί που ακολούθησαν οδήγησαν πολλές χώρες στην δημιουργία κρατικών επιχειρήσεων για τον έλεγχο της ενέργειας. Στην κατεύθυνση αυτή συνέβαλε και η αυξημένη κοινωνική ευαισθητοποίηση απέναντι στις περιβαλλοντικές συνέπειες της χρήσης πυρηνικής ενέργειας αλλά και των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.

Για να προωθήσει τον ανταγωνισμό και να ρυθμίσει το φυσικό μονοπώλιο που χαρακτηρίζει τις αγορές φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού, η Επιτροπή εξέδωσε προσχέδια οδηγιών για την ολοκλήρωση των δύο αυτών αγορών (1992). Ο στόχος θα επιτυγχανόταν μέσω:

- Της δημιουργίας ενός συστήματος που εγγυόταν διαφάνεια και όχι διακρίσεις στην αδειοδότηση για παραγωγή ενέργειας
- Της πρόσβασης και τρίτων μερών στην μετάδοση και διανομή της ενέργειας
- Του ελέγχου της διοίκησης και λογιστικής επίδοσης των επιχειρήσεων παροχής ενέργειας.

Τα προσχέδια οδήγησαν τελικά στην δημιουργία και υιοθέτηση της κοινοτικής οδηγίας για τον ηλεκτρισμό (Electricity Directive/1996)¹¹ και την οδηγία για το φυσικό αέριο το 1998¹². Τις δυο πρώτες αυτές οδηγίες ακολούθησαν οι δεύτερες κοινοτικές οδηγίες για το φυσικό αέριο και τον ηλεκτρισμό το 2003 οι οποίες προέβλεπαν ενοποίηση των αγορών ως τον Ιούλιο του 2007.

Η δημιουργία του ΟΠΕΚ (Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών χωρών) επέκτεινε το ολιγοπώλιο στην αγορά πετρελαίου αποσπώντας σημαντικό μερίδιο κερδών. Το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής πετρελαίου από γεωλογική τύχη πραγματοποιείται στην Μ. Ανατολή. Τα αποθέματα πετρελαίου εκεί χαρακτηρίζονται από μικρότερο κόστος εξόρυξης. Καθώς οι χώρες του ΟΠΕΚ αποτελούν ολιγοπώλιο κάθε χώρα έχει κίνητρο να αυξήσει την παραγωγή της περισσότερο από όσο προβλέπεται από το καρτέλ ,αυξάνοντας έτσι τα κέρδη της. Μακροχρόνια καθώς και οι υπόλοιπες επιχειρήσεις επιδεικνύουν την ίδια συμπεριφορά, η προσφερόμενη ποσότητα αυξάνεται και η τιμή μειώνεται. Οι μεταβολές στην τιμή του πετρελαίου δεν μπορούν να ελεγχθούν από την ΕΕ και σε μεγάλο βαθμό καθορίζουν την ασφάλεια των ενεργειακών διαθεσίμων.

Το μεγαλύτερο ποσοστό φυσικού αερίου εισάγεται από την Ρωσία, ένα κράτος με τελείως διαφορετική αντίληψη για την αγορά σε σχέση με τα κράτη με μακροχρόνια καπιταλιστική εμπειρία. Η ασφάλεια των αποθεμάτων εξαρτάται κάθε φορά από τις αποφάσεις της Ρωσικής κυβέρνησης κάτι που έγινε σαφές μετά την απόφαση της Ρωσίας να διακόψει την παροχή αερίου στην Ουκρανία. Το γεγονός αυτό , είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των διαθέσιμων αερίου και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες καθώς πολλοί αγωγοί μεταφοράς περνούσαν από την Ουκρανία.

¹¹ Βλ. Ειδικότερα European Parliament & Council, Electricity Directive of European Parliament & Council, Official Journal of the E.U, 2006 σελ 179

¹² Βλ. The Oxford Institute of Energy Studies, The dynamics of a liberalized European Gas Market, Oxford University, 2014 σελ 86

Το 1994 η ΕΕ υπέγραψε συνθήκη¹³ για συνεργασία με την Ρωσία με στόχο την διασφάλιση του φυσικού αερίου την οποία όμως αρνήθηκε να συνυπογράψει η Ρωσική κυβέρνηση.

Το Green Paper του 2005 ‘Energy Efficiency or Doing More with Less’¹⁴ τονίζει ιδιαίτερα τους στόχους της προστασίας του περιβάλλοντος και της ενεργειακής ασφάλειας. Το Paper μεταξύ άλλων προβλέπει:

- Μέτρα για την προώθηση της έρευνας και ανάπτυξης με στόχο την ανάπτυξη ενεργειακά αποτελεσματικών τεχνολογιών
- Εξασφάλιση κρατικής ενίσχυσης
- Παροχή πληρέστερης ενημέρωσης στους καταναλωτές.

Το πρόβλημα που το Green Paper τονίζει ιδιαίτερα είναι ότι οι τιμές της ενέργειας δεν περιλαμβάνουν το εξωτερικό κόστος που συνεπάγονται οι τρόποι κατανάλωσης ενέργειας που δεν είναι κοινωνικά αποτελεσματικοί.

Η εσωτερίκευση των εξωτερικοτήτων θα μπορούσε να γίνει με κατάλληλη φορολογία ώστε οι τελικές τιμές που οι καταναλωτές και οι επενδυτές αντιμετωπίζουν να αντανakλούν το συνολικό κοινωνικό κόστος.

¹³ Βλ. Σχετική έρευνα, European Parliament and Council, A Europe without frontiers, Brussels 2009 , available at http://europa.eu/about-eu/eu-history/1990-1999/1994/index_el.htm, (Retrieved: 27/9/2015)

¹⁴ Στο Green Paper , η Επιτροπή εκτιμά ότι η ΕΕ θα μπορούσε να μειώσει την κατανάλωση ενέργειας κατά 20% έως το 2020, το οποίο ποσοστό θα μπορούσε να εξοικονομήσει 60 δισεκατομμύρια ευρώ, τα οποία θα μπορούσαν να κατανεμηθούν ετησίως σε άλλες επενδύσεις. Ένα τέτοιο επίπεδο εξοικονόμησης θα έχει θετικό αντίκτυπο στους πολίτες της ΕΕ εις διπλούν. Πρωτίστως θα ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας στο πλαίσιο της ατζέντας της Λισαβόνας καθώς επίσης θα μπορούσε να οδηγήσει στη δημιουργία των ενός εκατομμυρίου θέσεων εργασίας σε συναφείς τομείς (διαχείριση μεταφορών, τεχνολογιών υψηλής ενεργειακής απόδοσης, κλπ)

1.2 Γεωπολιτική, Γεωοικονομία

Γεωπολιτική, είναι η πολιτική αντίληψη που οδηγεί στην ανάπτυξη συγκεκριμένων αρχών σύμφωνα με τις οποίες δρα ο κυρίαρχος διεθνής παράγων, το κράτος. Η συγκεκριμένη πολιτική αντίληψη προκύπτει από την γεωγραφική θέση του κάθε κράτους, το μέγεθος της οικονομίας, το δόγμα και την ισχύ των ένοπλων δυνάμεων, την ιδιοσυγκρασία του λαού, τις ιδιαιτερότητες της κοινωνίας, την πολιτική σταθερότητα και το χαρακτήρα των διεθνών σχέσεων.¹⁴ Η γεωπολιτική θα μπορούσε να οριστεί εύληπτα ως «η πολιτική του χώρου». Παρέχοντας ορισμένες επιπλέον λεπτομέρειες, η γεωπολιτική θα μπορούσε εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο γεωγραφικοί παράγοντες (μορφολογία, έδαφος, θέση κ.ά.) επιρεάζουν την εξωτερική πολιτική ενός κράτους πρωτίστως απέναντι στα γειτονικά κράτη.

Η γεωστρατηγική από την άλλη πλευρά, μοιάζει με συστατικό στοιχείο της γεωπολιτικής. Η γεωστρατηγική δίνει έμφαση στη γεωφική θέση που καταλαμβάνει ένα κράτος δεν σημαίνει απλώς εντοπισμός ενός κράτους, αλλά και η κατανόηση του, τι σημαίνει για ένα κράτος η συγκεκριμένη θέση και το πως θα καθορίσει η θέση του, την απάντηση σε κρίσιμα ερωτήματα, όπως φερ ειπείν: Υπάρχει πρόσβαση σε θαλάσσιες οδούς; Επιτρέπουν οι κλιματικές συνθήκες μια συγκεκριμένη μέθοδο οικονομικής ανάπτυξης; Ποιά είναι η έκταση των εδαφών και της ενδοχώρας;.

Στη συνέχεια θα κάνουμε λόγο για την γεωοικονομία. Πολλοί αναλυτές αμφισβητούν τον όρο γεωοικονομία, ο οποίος αποδίδεται στον Edward Luttwak¹⁵, εντάσσοντας τις εκτιμήσεις της στο ευρύτερο πλαίσιο της γεωπολιτικής. Η γεωοικονομία αν και συνδέεται με την γεωπολιτική, θεωρείται εφαρμοσμένη επιστήμη που εξετάζει την συμπεριφορά ενός κράτους σε μία δεδομένη κατάσταση, η οποία προσδιορίζει την οικονομική και στρατηγική σε παγκόσμιο επίπεδο. Όπως το εκλαμβάνουμε, αν επιχειρήσουμε να το διατυπώσουμε με ακρίβεια, θα μπορούσαμε να

¹⁴ Vladimir Prants, 'Geopolitics: its role and impact on the organization development and employment of the RF Navy', Military Thought, 2014, σελ 1-2

¹⁵ Edward Luttwak, "From to Geoeconomics: Logic of conflict, Grammar of commerce" The National Interest, Vol 20, 1990

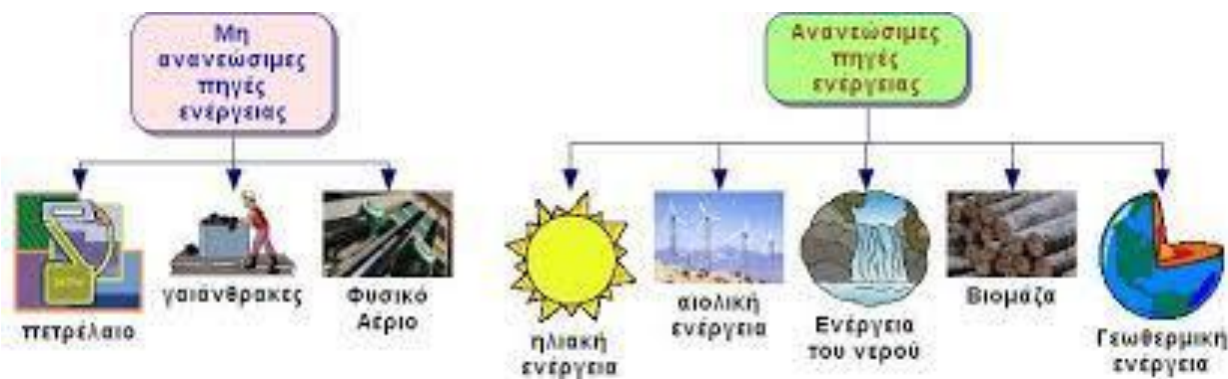
πούμε ότι ενώ η γεωστρατηγική περιλαμβάνει όλα τα διαθέσιμα μέσα του κρατους, η γεωοικονομία άπτεται μόνο οικονομικών παραγόντων , σε σχέση με την γεωγραφική θέση ενός κράτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

2.1 Η έννοια της ενέργειας

Η ανάπτυξη και η ευημερία της Ευρωπαϊκής ένωσης και γενικότερα όλου του κόσμου στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην ενέργεια. Η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση ενέργειας έχει προκαλέσει την ανάπτυξη σημαντικών συμμαχιών αλλά και σοβαρών αντιπαλοτήτων παγκοσμίως. Η εξωτερική πολιτική των κρατών στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό και στη διαχείριση της ενέργειας.

Ενεργειακή πηγή ονομάζουμε κάθε φυσικό πόρο που μας δίνει ενέργεια. Οι πηγές αυτές χωρίζονται στις ανανεώσιμες και στις μη ανανεώσιμες. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας υπάρχουν απεριόριστα στο περιβάλλον και είναι ανεξάντλητες. Οι σημαντικότερες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είναι η αιολική ενέργεια, η οποία προέρχεται από τον άνεμο και η ηλιακή ενέργεια, την οποία την προσλαμβάνουμε από τον ήλιο. Από την άλλη πλευρά, οι μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, δυστυχώς, υπάρχουν σε συγκεκριμένη ποσότητα στη γη με αποτέλεσμα, κάποια στιγμή να εξαντληθούν. Σε αυτές περιλαμβάνονται οι γαιάνθρακες, όπως ο λιγνίτης, ο γραφίτης, ο λιθάνθρακας και η τύρφη, οι οποίοι δημιουργούνται στο υπέδαφος από οργανικό υλικό, η εξόρυξη τους, όμως, είναι δύσκολη και προκαλεί σημαντική περιβαλλοντική μόλυνση. Επίσης, στις μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, περιλαμβάνονται το πετρέλαιο, το οποίο σχηματίστηκε από νεκρούς φυτικούς και ζωικούς μικροοργανισμούς πριν από εκατομμύρια χρόνια, καθώς και το φυσικό αέριο, το οποίο βρίσκεται σε υπόγειες κοιλότητες με υψηλή πίεση και η εξόρυξή του είναι φιλικότερη προς το περιβάλλον από τις υπόλοιπες μορφές ενέργειας.

Πηγή: www.physics.gr/μη_ανανεώσιμες_πηγές

Στις μέρες μας, τα μεγαλύτερα και, κατ' επέκταση, σημαντικότερα αποθέματα μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας εντοπίζονται σε χώρες της Μέσης Ανατολής, της Ανατολικής Μεσογείου, της Βορείου Αφρικής και της Κασπίας. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα στις εν λόγω χώρες να υπάρχουν πολιτικές και οικονομικές αντιπαραθέσεις, συνεχής αναβρασμός, και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και πόλεμος, προκειμένου να αποκτηθεί ο έλεγχος των αποθεμάτων αυτών.

2.2 Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας

Η ενεργειακή ασφάλεια ή η ασφάλεια ενεργειακού εξοπλισμού αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε ενεργειακής πολιτικής η οποία επιθυμεί την απρόσκοπτη διαθεσιμότητα ενεργειακών πόρων διαφόρων μορφών σε επαρκείς ποσότητες και σε προσιτές τιμές, σε σταθερή μελλοντική βάση.

Στην εποχή μας, η ενεργειακή ασφάλεια έχει αποκτήσει μεγάλη σημασία για την οικονομική, αλλά και την κοινωνική ανάπτυξη ενός κράτους. Δυστυχώς πλέον είναι σχεδόν αδύνατο για ένα ενεργειακό σύστημα να ικανοποιεί βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα τον όρο

της απόλυτης ασφάλειας. Βραχυπρόθεσμα υπάρχει η πιθανότητα να προκύψουν απρόβλεπτα γεγονότα και καταστάσεις που θα προκαλέσουν προβλήματα στην παροχή ενέργειας. Μερικά παραδείγματα τέτοιων καταστάσεων είναι οι πολιτικές και στρατιωτικές επεμβάσεις, η δολιοφθορά στις εγκαταστάσεις, τυχόν τεχνικά προβλήματα ή φυσικές καταστροφές. Μακροπρόθεσμα, η έλλειψη επενδύσεων στην εξόρυξη ή μεταφορά του πετρελαίου ή του φυσικού αερίου μπορεί να οδηγήσει σε μη επαρκή εφοδιασμό και, κατ' επέκταση, σε υψηλές τιμές των εν λόγω καυσίμων.

Με βάση τα παραπάνω, η ενεργειακή ασφάλεια είναι ένα πρόβλημα διαχείρισης κινδύνων, το οποίο μπορεί να μειώσει τους επικίνδυνους παράγοντες και τις αρνητικές επιπτώσεις από μία διαταραχή στην παροχή ενέργειας και δυσμενείς τάσεις στην αγορά ενέργειας. Τόσο οι προμηθευτές όσο και οι καταναλωτές ενεργειακών πόρων υποχρεούνται να καταβάλλουν τη μέγιστη δυνατή προσπάθεια για τη εξασφάλιση συνεχούς ενεργειακού εξοπλισμού με τον ελάχιστο κίνδυνο.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω οι βραχυπρόθεσμες απειλές για την ενεργειακή ασφάλεια προέρχονται από πολιτικές, στρατιωτικές, τεχνικές ή τυχαίες διαταραχές, ενώ οι μακροπρόθεσμες προέρχονται από την αδυναμία διανομής ενεργειακών πόρων, εξαιτίας σκόπιμης ή μη απουσίας επενδύσεων στο ενεργειακό σύστημα. Και στις δύο περιπτώσεις, όμως, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο, η αύξηση των τιμών της ενέργειας και η δυσκολία που προκύπτει για ανάπτυξη.

Επιπλέον, τα δύο είδη απειλών είναι στενά συνδεδεμένα μεταξύ τους, καθώς οι συνεχείς διαταραχές κλονίζουν την εμπιστοσύνη της αγοράς, με αποτέλεσμα την έλλειψη μελλοντικών επενδύσεων. Από την άλλη μεριά, οι ανεπαρκείς επενδύσεις σε ένα ενεργειακό σύστημα το καθιστούν περισσότερο ευάλωτο σε ξαφνικές διαταραχές.

Συμπερασματικά, αυξημένος κίνδυνος για την ενεργειακή ασφάλεια μπορεί να προκύψει ως αποτέλεσμα:

- I. εσκεμμένων αλλαγών πολιτικών σε χώρες παραγωγούς

- II. παρατεταμένη ανεπάρκεια σε επενδύσεις, επίπεδα παραγωγής, μεταφορά και μεταφορική ικανότητα ή συντήρηση
- III. μακρο-οικονομική αστάθεια σε χώρες παραγωγούς
- IV. κοινωνικο-πολιτική αστάθεια σε κράτη – παραγωγούς ή σε ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές
- V. ρυθμιστική ανικανότητα σε καταναλώτριες χώρες
- VI. αποτυχία των αγορών
- VII. κυβερνητικές αποτυχίες

2.3 Ενεργειακή Κρίση

Ενεργειακή κρίση μπορεί να προκύψει όταν η ζήτηση ή η προσφορά σε ενέργεια ξαφνικά έχει μεγάλη απόκλιση από τα παρόντα επίπεδα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αξιοσημείωτες διακυμάνσεις τιμών με σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομία τόσο των χωρών – καταναλωτών όσο και των χωρών – παραγωγών.¹⁶

Εκτός των οικονομικών λόγων, τεχνικοί λόγοι, οι οποίοι μπορεί να σχετίζονται και με τις υποδομές που εξυπηρετούν την σωστή λειτουργία του ενεργειακού συστήματος μπορούν να προκαλέσουν ή να επιδεινώσουν τις επιπτώσεις από μεγάλες αυξομειώσεις της παροχής σε ενέργεια. Μία ενεργειακή κρίση μπορεί να προκύψει, για παράδειγμα, όταν σε μικρό χρονικό

¹⁶ Μάξης Θ. Ιωάννης, Μεταθεωρητική κριτική διεθνών σχέσεων και γεωπολιτικής, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2012, σελ 103

διάστημα μία διαταραχή στην παραγωγή ενέργειας από την πλευρά μίας παραγωγού χώρας διαταράζει την αγορά ενέργειας προκαλώντας σοβαρές επιπτώσεις στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον της χώρας – καταναλωτή. Επίσης, μία αύξηση στην προσφορά ενεργειακών πόρων, με αποτέλεσμα μία επακόλουθη μεγάλη πτώση στην τιμή τους, μπορεί να προκαλέσει μία ενεργειακή κρίση. Σε αυτή την περίπτωση, οι χώρες – παραγωγοί και οι εταιρείες που παρέχουν στην αγορά ενέργεια σε υψηλότερη τιμή θα πληγούν ανεπανόρθωτα. Επίσης, η πτώση στη ζήτηση μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη σημαντική αύξηση της προσφοράς.

Τέλος, μερικοί από τους παράγοντες που μπορεί να προκαλέσουν διαταραχή στην ενεργειακή ασφάλεια ενός κράτους είναι οι ακόλουθοι¹⁷:

- η πολιτική σταθερότητα
- η ικανότητα υποκατάστασης καυσίμων
- η συγκέντρωση της προσφοράς ενέργειας σε μικρό αριθμό κρατών
- η διαφοροποίηση του πρωτογενούς ενεργειακού μίγματος
- η εξάρτηση από ενεργειακές εισαγωγές.

2.4 Χώρες - Καταναλωτές και Χώρες - Παραγωγοί

Η ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού αποτελεί πρωταρχική συνθήκη για κάθε οικονομική και κοινωνική λειτουργία και πρόοδο ενός κράτους. Για τις χώρες παραγωγούς, η ενεργειακή ασφάλεια εξασφαλίζεται με την όσο το δυνατόν πιο προβλέψιμη προμήθεια

¹⁷ Βλ. Ειδικότερα , Γρηγοριάδης Ι., Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού Αερίου στη Ν.Α. Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής Συνεργασίας , Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2011 , σελ 136

ενέργειας προς τους καταναλωτές τους, στη σωστή τιμή και με όσο το δυνατόν συντομότερη αποπληρωμή τους. Από την άλλη, οι χώρες καταναλωτές αποζητούν επαρκή ποσότητα ενέργειας σε χαμηλή τιμή.

Με βάση τα ανωτέρω, η ενεργειακή ασφάλεια είναι ένα πρόβλημα με δύο πλευρές, την ασφάλεια της κατανάλωσης για τους παραγωγούς και την ασφάλεια του εφοδιασμού τους για τους καταναλωτές. Στην σημερινή εποχή, όπου παραγωγοί και καταναλωτές βρίσκονται αντιμέτωποι με τους ίδιους κινδύνους, όπως την κλιματική αλλαγή τα ακραία καιρικά φαινόμενα και τα τρομοκρατικά χτυπήματα, έχουν αυξηθεί και οι υποστηρικτές της ιδέας¹⁸ για διάλογο και συνεργασία μεταξύ των χωρών παραγωγών και των χωρών καταναλωτών.

2.4.1 Χώρες – Καταναλωτές

Η χώρα καταναλωτής ως προς την ενεργειακή της ασφάλεια πρέπει να μεριμνήσει για την ανεμπόδιστη πρόσβαση και την προμήθεια σε λογικές τιμές. Επίσης, θα πρέπει να συνεργάζεται με περισσότερους από έναν παραγωγούς και να μην εξαρτάται από μία μόνο μορφή ενέργειας¹⁹

Προκειμένου να αποφευχθούν οι κίνδυνοι που θα της στερήσουν την ενεργειακή της ασφάλεια, η χώρα – καταναλωτής θα πρέπει να φροντίσει για:

- I. τη δυνατότητα συνεχούς τροφοδοσίας της με τις κατάλληλες μορφές ενέργειας σε λογικές τιμές και την προμήθειά τους από διαφορετικούς παραγωγούς

¹⁸ . DELVAUX Bram, HUNT Michael, TALUS Kim (eds). *EU energy law and policy issues*. Cambridge: Intersentia, 2014, σελ 84

¹⁹ Βλ. European Commission for Energy Union, European external energy dimension, E. Commission Publication Office 2014 , σελ 213/36

- II. την παροχή ενέργειας από συμπληρωματικά συστήματα, καθώς και τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
- III. την ύπαρξη υψηλών προδιαγραφών για την ασφάλεια και την αποτελεσματικότητα
- IV. το διάλογο με τις χώρες παραγωγούς, προκειμένου να υπάρχει αλληλοκατανόηση των αναγκών και των δύο πλευρών
- V. το περιβαλλοντικό ενδιαφέρον

2.4.2 Χώρες – Παραγωγοί

Η χώρα παραγωγός ως προς την ενεργειακή της ασφάλεια πρέπει να μεριμνήσει για την ύπαρξη σταθερών εσόδων και την πώληση των πόρων σε μία σταθερή τιμή, ώστε να υπάρχουν επαρκή έσοδα για την υπερκάλυψη των υποχρεώσεων της.²⁰

Προκειμένου να αποφευχθούν οι κίνδυνοι που θα της στερήσουν την ενεργειακή της ασφάλεια, η χώρα – παραγωγός θα πρέπει να φροντίσει για:

- I. την εύρεση αξιόπιστων καταναλωτών, οι οποίοι θα έχουν τη δυνατότητα αποπληρωμής
- II. τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ παραγωγής και ζήτησης προκειμένου να μην υπάρχουν αρνητικές επιπτώσεις στα κέρδη του παραγωγού
- III. την προστασία της από φαινόμενα τρομοκρατίας, τα οποία έχουν καταστροφικές συνέπειες τόσο στην παραγωγή και διάθεση της ενέργειας, επομένως και της οικονομίας της, όσο και στην ίδια της επιβίωση της χώρας.

²⁰ Βλ. European Commission for Energy Union, European external energy dimension, E. Commission Publication Office 2014 , σελ 246

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

3.1 Γενική προσέγγιση

Οι συζητήσεις για μια κοινή ενεργειακή πολιτική άρχισαν να ενδιαφέρουν την Ε.Ε. από το 1980²¹ και έπειτα, καθώς έγινε αντιληπτό πως η ενεργειακή ασφάλεια είναι στενά συνυφασμένη με την αειφορία και την ανταγωνιστικότητα και ότι αυτή αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα μιας ολοκληρωμένης Ε.Ε., λαμβάνοντας, βέβαια, υπόψη και το γεγονός ότι η ένωση ήταν σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από εξωτερικούς προμηθευτές για τις ενεργειακές της ανάγκες.

Γρήγορα διασαφηνίστηκαν οι πρώτοι στόχοι της ένωσης, οι οποίοι αφορούσαν τη δημιουργία μιας εσωτερικής αγοράς ενέργειας, την ασφάλεια του εφοδιασμού και την προστασία του περιβάλλοντος από την παραγωγή και κατανάλωση της ενέργειας. Περίπου 30 χρόνια μετά, παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί, τα προαναφερθέντα ζητήματα εξακολουθούν να απασχολούν την Ε.Ε., γιατί η ενέργεια είναι απαραίτητη στην καθημερινή ζωή στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Για το λόγο αυτό είναι πλέον αναπόφευκτη η αντιμετώπιση των μεγάλων ενεργειακών προκλήσεων που συνεπάγονται οι κλιματικές αλλαγές, η αυξανόμενη εξάρτηση από τις εισαγωγές ενέργειας, η πίεση που υφίστανται οι ενεργειακοί πόροι και η προμήθεια όλων των καταναλωτών με ενέργεια ασφαλή, σε προσιτές τιμές.

Η εφαρμογή φιλόδοξης ενεργειακής ευρωπαϊκής πολιτικής, η οποία να καλύπτει όλες τις πηγές ενέργειας – ορυκτές (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, άνθρακας), πυρηνικές ή ανανεώσιμες (ηλιακή, αιολική, από βιομάζα, γεωθερμική, υδροηλεκτρική, παλιρροιακή) -αποσκοπεί στη δρομολόγηση μιας νέας βιομηχανικής επανάστασης, η οποία θα μεταμορφώσει την ΕΕ σε

²¹ DELVAUX Bram, HUNT Michael, TALUS Kim (eds). *EU energy law and policy issues*. Cambridge: Intersentia, 2014. Σελ 133

οικονομία χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας που να είναι ασφαλέστερη, ανταγωνιστικότερη και περισσότερο αειφόρος.

Το θέμα της ενέργειας αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα η Ευρώπη. Το ενδεχόμενο κατακόρυφης ανόδου των τιμών και η ολοένα μεγαλύτερη εξάρτηση από τις εισαγωγές ενέργειας καθιστούν τον ενεργειακό μας εφοδιασμό επισφαλή και απειλούν ολόκληρη την οικονομία.²²ⁱ Πρέπει να ληφθούν σημαντικές αποφάσεις για δραστική μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου και αναχαίτιση της κλιματικής αλλαγής. Τα επόμενα χρόνια θα χρειαστεί να γίνουν τεράστιες επενδύσεις, ώστε να αποκτήσει η Ευρώπη τις απαραίτητες ενεργειακές υποδομές για την κάλυψη των μελλοντικών μας αναγκών.

3.2 Η Ενεργειακή πολιτική της Ευρώπης

Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί ένα από τα κρισιμότερα ζητήματα που καλείται να επιλύσει, αφού οι ενεργειακές της ανάγκες καλύπτονται κατά κύριο λόγο από την εισαγωγή ενεργειακών πόρων. Δεδομένης της διαρκώς αυξανόμενης ζήτησεως ενέργειας στην αγορά των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, είναι λογικό να επιδιώκει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή την χάραξη μίας πολιτικής η οποία να εξασφαλίζει αφ' ενός την εισροή των μεγίστων δυνατών ποσοτήτων ενέργειας στην ευρωπαϊκή αγορά και αφ' ετέρου τη μέγιστη δυνατή διαφοροποίηση της προελεύσεως αυτών των ποσοτήτων, καθώς και την μέγιστη δυνατή ποικιλία τους. Η προσαρμογή προς τις απαιτήσεις του Πρωτοκόλλου του Κυότο²³ για τη μείωση των εκπεμπομένων ποσοτήτων αερίων που συμβάλλουν στο φαινόμενο

²²ⁱ AALTO Pami, KORKMAZ TEMEL Dicle. "European energy security: natural gas and the integration process" in *Journal of Common Market Studies*, v. 52, n. 4, July 2014, p. 758-774.

²³ Η Ελλάδα υπέγραψε το Πρωτόκολλο τον Απρίλιο του 1998, παράλληλα με τα υπόλοιπα Κράτη Μέλη της Ε.Ε. και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Όλα τα Κ-Μ της ΕΕ κύρωσαν το Πρωτόκολλο το Μάιο 2002. Η Ελλάδα το κύρωσε με το Νόμο 3017/2002 (ΦΕΚ Α'117) (sic!) Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Πρωτόκολλο του Κυότο ,2008 , available at <http://www.ypeka.gr/?tabid=443>, (Retrieved : 30/9/2015)

του θερμοκηπίου και την παγκόσμια θέρμανση αποτελούν μία πρόσθετη παράμετρο στη χάραξη της ευρωπαϊκής πολιτικής ενέργειας. Η μείωση της εκπομπής αερίων συνέβαλε στη στροφή της Ευρωπαϊκής Ενώσεως στην προαγωγή ανανεώσιμων ή και λιγότερο ρυπογόνων μορφών ενέργειας. Σε αυτές ανήκαν όχι μόνον η ηλιακή και η αιολική ενέργεια, αλλά και η πυρηνική.

Σύμφωνα με τη Eurostat²⁴, από το 1995 ως το 2005 η συμμετοχή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην συνολική παραγωγή ενέργειας στην Ευρώπη αυξήθηκε από 9% σε 13%. Η αντίστοιχη συμμετοχή της πυρηνικής ενέργειας αυξήθηκε από 24% σε 29%, ενώ η συμμετοχή του λιθάνθρακα μειώθηκε από 20% σε 13% και του πετρελαίου από 18% σε 15%. Στην κατηγορία των υδρογονανθράκων μόνο το φυσικό αέριο αύξησε το ποσοστό του από 20% σε 21%. Δεδομένης και της σημαντικής αύξησης στη ζήτηση ενέργειας στην ευρωπαϊκή αγορά, η αύξηση αυτή είναι πολύ μεγαλύτερη σε πραγματικούς αριθμούς. Ενώ το 1995 η κατανάλωση φυσικού αερίου ήταν περίπου 370 mtoe (million tonnes of oil equivalent-εκατομμύρια τόνοι ισοδύναμου αργού πετρελαίου), το 2005 αυτή έφθασε στα 490 mtoe αναδεικνύοντας τη μείζονα σημασία του καυσίμου αυτού για την ευρωπαϊκή οικονομία, αλλά και την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια. Κατά την ίδια περίοδο ο δείκτης ενεργειακής εξαρτήσεως της Ευρωπαϊκής Ενώσεως από τις εισαγωγές φυσικού αερίου αυξήθηκε από 43,6% σε 57,7%. Η εξέλιξη αυτή συνδεόταν τόσο με την αύξηση της καταναλώσεως φυσικού αερίου σε πραγματικούς αριθμούς, αλλά και με την βαθμιαία εξάντληση των ευρωπαϊκών αποθεμάτων φυσικού αερίου.

Η παραγωγή κρατών-εξαγωγέων φυσικού αερίου όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ολλανδία, η Δανία και η Νορβηγία μειωνόταν σταδιακά, πράγμα που σήμαινε ότι τόσο οι δικές τους εξαγωγές προς άλλα ευρωπαϊκά κράτη μειώνονταν, όσο και ότι τα ίδια τα κράτη αυτά άρχιζαν να εισάγουν φυσικό αέριο για να καλύψουν μέρος των ενεργειακών αναγκών τους. Πλέον κύριοι εξαγωγείς φυσικού αερίου προς την ευρωπαϊκή αγορά είναι η Ρωσία, η Νορβηγία, η Αλγερία, η Νιγηρία και η Λιβύη.

²⁴ Βλ. Γρηγοριάδης Ι. Νίκος, «Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού Αερίου στη Ν.Α. Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής Συνεργασίας» Αθήνα 2011, σελ 209

Το 2007, το 74,4% της συνολικής ενέργειας στην Ευρώπη προερχόταν από την εισαγωγή φυσικού αερίου από τη Ρωσία²⁵, την Αλγερία και τη Νορβηγία, ενώ το 58,5% του συνόλου εισαγωγών πετρελαίου προερχόταν, επίσης, από τη Ρωσία και τη Νορβηγία, καθώς και τη Λιβύη. Το 2010, τουλάχιστον το 54% της καταναλωθείσας ενέργειας εισαγόταν, κυρίως από τη Ρωσία.

Από τα ανωτέρω, γίνεται φανερό ότι υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι οι χώρες της Ευρώπης να εξαρτώνται ενεργειακά κυρίως από κράτη μη μέλη. Επομένως, είναι σημαντικό για την Ευρωπαϊκή Ένωση να βρει μία στρατηγική, προκειμένου να διασφαλίσει την ενεργειακή της ασφάλεια, με αξιόπιστες, προσιτές και βιώσιμες πηγές παροχής ενέργειας, με διαφορετικές πηγές ενεργειακού εφοδιασμού. Με αυτό τον τρόπο, θα ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος διακοπής του εφοδιασμού, των ενδεχόμενων ενεργειακών κρίσεων και της τυχόν αβεβαιότητας για τον μελλοντικό εφοδιασμό.

Οι συζητήσεις για μια κοινή ενεργειακή πολιτική άρχισαν να ενδιαφέρουν την Ε.Ε. από το 1980 και έπειτα, καθώς έγινε αντιληπτό πως η ενεργειακή ασφάλεια είναι στενά συνυφασμένη με την αειφορία και την ανταγωνιστικότητα και ότι αυτή αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα μιας ολοκληρωμένης ΕΕΑ, λαμβάνοντας, βέβαια, υπόψη και το γεγονός ότι η ένωση ήταν σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από εξωτερικούς προμηθευτές για τις ενεργειακές της ανάγκες. Γρήγορα διασαφηνίστηκαν οι πρώτοι στόχοι της ένωσης, οι οποίοι αφορούσαν τη δημιουργία μιας εσωτερικής αγοράς ενέργειας, την ασφάλεια του εφοδιασμού και την προστασία του περιβάλλοντος από την παραγωγή και κατανάλωση της ενέργειας. Περίπου 30 χρόνια μετά, παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί, τα προαναφερθέντα ζητήματα εξακολουθούν να απασχολούν την Ε.Ε.

Δυστυχώς, έως και σήμερα, δε φαίνεται να έχει καταστεί δυνατή η χάραξη μίας κοινής πολιτικής για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Η εξωτερική ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαμορφώνεται κυρίως από την ανάγκη για τη διασφάλιση της ενεργειακής της τροφοδοσίας. Αν και στο παρελθόν η Ε.Ε. έχει προβεί στη χάραξη στρατηγικών για την

²⁵ Βλ. Γρηγοριάδης Ι. Νίκος «Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού Αερίου στη Ν.Α. Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής Συνεργασίας» Αθήνα 2011 , σελ 264

ενεργειακή της ασφάλεια, αυτές απέβησαν ανεπαρκείς. Το σημαντικότερο παράδειγμα αποτελεί η, ακόμη και σήμερα, εξάρτηση πολλών κρατών – μελών, όπως η Γερμανία, από την εισαγωγή φυσικού αερίου από τη Ρωσία, αν και συνεχώς γίνονται προσπάθειες για υιοθέτηση κοινής ενεργειακής πολιτικής ενάντια στη Ρωσία, ειδικά μετά τα τελευταία γεγονότα μεταξύ Ρώσων και Ουκρανών. Η εξάρτηση της Ευρώπης από ρωσικές ενεργειακές εισαγωγές (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, άνθρακα, πυρηνική τεχνογνωσία) αποτελεί όλο και μεγαλύτερο πρόβλημα για την Ε.Ε. Συνολικά η Ευρώπη ξοδεύει κάθε χρόνο 545 δισ. € (2012) σε ενεργειακές εισαγωγές, με τη Ρωσία να καλύπτει περίπου το ένα τρίτο αυτών των εισαγωγών πετρελαίου, άνθρακα και φυσικού αερίου. Η Ρωσία στέλνει στην Ευρώπη έως και το 75% των συνολικών εξαγωγών του φυσικού αερίου της, ενώ η Ε.Ε. καλύπτει το 30% των αναγκών της σε φυσικό αέριο από τη Ρωσία. Η μεγάλη εξάρτηση από ρωσικές πηγές έχει δημιουργήσει οκ ολίγα προβλήματα στην Ευρώπη στο πρόσφατο παρελθόν. Το 2006 και το 2009 η Ρωσία διέκοψε την παροχή αερίου στην Ουκρανία²⁶ⁱ προκαλώντας σοβαρά προβλήματα σε ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία, η Ιταλία και η Γαλλία που είδαν την πίεση στους αγωγούς να πέφτει κατά 30%. Στη Βουλγαρία, η παροχή διεκόπη εντελώς με αποτέλεσμα να κλείσουν οι βιομηχανικές μονάδες της χώρας, ενώ στη Σλοβακία κηρύχτηκε κατάσταση έκτακτου κινδύνου. Παλαιότερα, το 1973, η πετρελαϊκή κρίση δημιούργησε σοβαρές ελλείψεις στον εφοδιασμό πετρελαίου στην Ευρώπη με αποτέλεσμα να εφαρμοστούν περιορισμοί στην κατανάλωση.²⁷

Επιπρόσθετα, η Ευρώπη μέχρι σήμερα δεν δείχνει τη θέληση για μία αποφασιστική ενεργειακή πολιτική. Το 2008, ευελπιστούσε ότι τα κράτη – μέλη θα μείωναν την εξάρτησή τους από την εισαγόμενη ενέργεια, το 2009 επέβαλε στα κράτη - μέλη την υποχρέωση να διατηρούν ένα ελάχιστο απόθεμα αργού πετρελαίου και πετρελαϊκών ειδών, ενώ το 2010 είχε θέσει ως

²⁶ⁱ Η κρίση αερίου του 2008 ξεκίνησε με την αποτυχία σύναψης μιας συμφωνίας σχετικά με την διαμόρφωση της νέας τιμής του φυσικού αερίου για το 2009 και την διευθέτηση των ουκρανικών χρεών. Η Ουκρανία είχε μία οφειλή 2.3 δισεκατομμυρίων δολαρίων στην Gazprom και η Gazprom ζητούσε την εξόφληση αυτού του χρέους πριν γίνουν οι νέες συμφωνίες. Αν και τον Δεκέμβρη του 2008 η Ουκρανία πλήρωσε πάνω από 1 δισεκατομμύριο δολάρια με σκοπό να μειώσει την οφειλή της, η Gazprom επέμενε να διακόψει την παροχή τον Ιανουάριο του 2009 εάν η Ουκρανία δεν πλήρωνε το χρέος της και επιπλέον 450 εκατομμύρια δολάρια ως αποζημίωση. Παρόλο που η Ουκρανία πλήρωσε τελικά το χρέος της, τα εμπλεκόμενα μέρη δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν στην τιμή του αερίου για το 2009.

²⁷ Βλ. Σχετική έρευνα υπό τη διεύθυνση του Γρηγοριάδης Ι.Νίκος, «Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού Αερίου στη Ν.Α. Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής Συνεργασίας» Αθήνα 2011, σελ 87

στόχο τη μείωση της εξάρτησης, τη διαφοροποίηση των προμηθευτών και τους ενεργειακούς διαδρόμους. Παρ' όλα αυτά, δεν έχει καταφέρει ακόμη να πραγματοποιήσει κανέναν από τους ανωτέρω στόχους της.²⁸

Στις μέρες μας και υπό τη σκιά των κλιμακούμενων εξελίξεων στην Ουκρανία, οι Υπουργοί Ενέργειας της Ε.Ε. συζήτησαν εκ νέου την ενεργειακή ασφάλεια, αλλά και τους κλιματικούς στόχους της Ε.Ε. για το 2030. Το αποτέλεσμα των συνομιλιών αυτών στην Αθήνα διαμόρφωσε την τελική ατζέντα που συζητήθηκε στη Σύνοδο Κορυφής των κρατών-μελών τον Ιούνιο²⁹. Στην εν λόγω σύνοδο αποφασίστηκε η νέα ευρωπαϊκή στρατηγική ενεργειακής ασφάλειας, η οποία βασίζεται σε οκτώ πυλώνες – κλειδιά, και οι οποίοι περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Την αύξηση του ευρωπαϊκού δυναμικού σε περίπτωση μείζονος διακοπής εφοδιασμού τον προσεχή χειμώνα
- Την ενίσχυση των μηχανισμών έκτακτης ανάγκης και αλληλεγγύης και την προστασία κρίσιμων υποδομών
- Την κατάλληλη προσαρμογή της ενεργειακής ζήτησης, το χτίσιμο μιας καλά λειτουργούσας και πλήρως ενοποιημένης εσωτερικής αγοράς ενέργειας
- Την αύξηση της ενεργειακής παραγωγής στην Ευρωπαϊκή Ένωση από ενδογενείς πόρους
- Την περαιτέρω ανάπτυξη ενεργειακών τεχνολογιών
- Τη διαφοροποίηση εξωτερικών προμηθειών και σχετικών υποδομών και
- Τη βελτίωση του συντονισμού εθνικών ενεργειακών πολιτικών

Σχετικά με τις διασυνδέσεις, συμφωνήθηκε ότι απαιτούνται περισσότερα για μια πραγματικά ενοποιημένη εσωτερική αγορά, καθώς και για την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας για την αντιμετώπιση βραχυπρόθεσμων επειγουσών καταστάσεων.

²⁸ Βλ. Σχετική έρευνα υπό τη διεύθυνση του Γρηγοριάδης Ι. Νίκος, «Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού Αερίου στη Ν.Α. Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής Συνεργασίας» Αθήνα 2011 , σελ 264

²⁹ Βλ. Πρωτόπαπας Ξ. Γιώργος, Ελληνική ενεργειακή στρατηγική και ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια , Το Βήμα, Αθήνα 2013

Επιβεβαιώθηκε, επίσης, ο σημαντικός ρόλος των έργων κοινού ενδιαφέροντος (PCIs)³⁰ και η ανάγκη επιτάχυνσης όσων από αυτά έχουν τη μεγαλύτερη άμεση χρησιμότητα για την ασφάλεια του εφοδιασμού, χωρίς φυσικά να θίγεται η ολοκλήρωση όλου του καταλόγου των έργων που έχουν επιλεγεί.

Από τα ανωτέρω, γίνεται φανερό η ανάγκη της ΕΕ για μία κοινή ενεργειακή πολιτική, βάσει της οποίας θα ενισχυθούν οι μηχανισμοί των στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου και θα αναζητηθούν τρόποι βελτίωσης της ασφάλειας εφοδιασμού.

Οι γειτονικές στην Ε.Ε. χώρες της Μεσογείου, μέχρι στιγμής διαδραματίζουν σημαντικότατο ρόλο στην ενεργειακή πολιτική της, καθώς καλύπτουν σε σημαντικό βαθμό τις ανάγκες της σε φυσικό αέριο και σε πετρέλαιο. Για το λόγο αυτό, μελλοντικά, τόσο η ΝΑ Μεσόγειος όσο και η περιοχή της Κασπίας θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης.

3.3 Μεσόγειος και Ενέργεια

Η περιοχή της Μεσογείου, αποτελεί ένα σημαντικό σταυροδρόμι, καθώς βρίσκεται στη μέση του παγκόσμιου εμπορίου, ενώ συγκεντρώνει περίπου το 54% των παγκόσμιων

³⁰ Βλ. Ειδικότερα, Μαξεβανάκης Κ., Η νέα ενεργειακή στρατηγική της ΕΕ θα βασίζεται σε οκτώ πυλώνες, ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα 2014

αποθεμάτων πετρελαίου.³¹ Για αυτόν ακριβώς το λόγο, πάντα ήταν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τόσο της Ευρώπης, όσο και των Ηνωμένων Πολιτειών³².

Η περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου συγκεντρώνει το 5% του παγκοσμίου συνόλου αποθεμάτων πετρελαίου, καθώς και το 5% των αποθεμάτων φυσικού αερίου. Οι χώρες με το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών των αποθεμάτων είναι η Λιβύη, η Αίγυπτος και η Αλγερία. Μελλοντικά, σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσουν και οι υπάρχουσες ή υπό κατασκευή υποδομές για τη μεταφορά των φυσικών πόρων, καθώς στόχος είναι η μετατροπή της Μεσογείου σε έναν κόμβο μεταφοράς των ενεργειακών πόρων.

Παρακάτω θα αναλύσουμε το ρόλο των σημαντικότερων μεσογειακών χωρών.

3.3.1 Λιβύη

Η Λιβύη είναι η πιο πλούσια πετρελαϊκή χώρα της Αφρικής.³³ Η εξαγωγή πετρελαίου αποτελεί το 95% των κερδών της στο σύνολο των εξαγωγών της. Η λεκάνη της Σύρτης είναι η σημαντικότερη παραγωγός φυσικού αερίου και, παράλληλα, διαθέτει και εργοστάσιο LNG. Τελευταία, ανακαλύφθηκαν, επίσης, και νέα κοιτάσματα, με αποτέλεσμα να καταφέρνει να καλύψει το 45% των αναγκών της σε ηλεκτρική ενέργεια, αλλά και να εξάγει σε χώρες της Ευρώπης, όπως τη Γαλλία και τη Γερμανία.

³¹ Βλ. Προδρομίδου Α., Η ενίσχυση των σχέσεων σε θέματα Ασφάλειας μεταξύ των κρατών στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, Τυπωθήτω, Αθήνα 2013, σελ 102

³² Τσακίρης Θ. Το ενεργειακό παιχνίδι στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, Foreign Affairs the Hellenic Edition, Αθήνα 2012, σελ 4

³³ Παρίσης Ι. ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ, 2012 available at www.geetha.mil.gr/media/1.vima-ell-strat-skepsis/...dee/5.parisis.doc (Retrieved: 30/9/2015)

3.3.2 Συρία

Η Συρία είναι μία χώρα πλούσια σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Σήμερα, παράγει κυρίως πετρέλαιο, παρόλα αυτά, λόγω μιας διαφαινόμενης εξάντλησης των αποθεμάτων της, φαίνεται να προσανατολίζεται προς την παραγωγή φυσικού αερίου. Τα σημαντικότερα κοιτάσματά της σε πετρέλαιο βρίσκονται κυρίως στο κέντρο της χώρας και στην περιοχή ανατολικά με τα σύνορα του Ιράκ, ενώ τα κοιτάσματα φυσικού αερίου βρίσκονται στο κέντρο και ανατολικά. Το μεγαλύτερο μέρος του φυσικού της αερίου το διαχειρίζονται κρατικές επιχειρήσεις και χρησιμοποιείται για εμπορική και ιδιωτική χρήση. Επίσης, μία σημαντική ποσότητα φυσικού αερίου εισάγεται από την Αίγυπτο, προκειμένου να καλυφθεί η εγχώρια ζήτηση. Τα τελευταία χρόνια, η Συρία έχει υπογράψει ενεργειακές συμφωνίες με την Τουρκία, το Ιράν, το Ιράκ και το Αζερμπαϊτζάν. Με το Αζερμπαϊτζάν, σύμφωνα με ένα Πρωτόκολλο που υπεγράφη το 2010, η Συρία συμφώνησε τη μεταφορά ποσοτήτων αζέρικου φυσικού αερίου μέσω του υπό κατασκευή αγωγού με την Τουρκία. Με το Ιράν και το Ιράκ, η Συρία υπέγραψε το 2011 συμφωνία συμμετοχής³⁴ στην κατασκευή του αγωγού Islamic Gas Pipeline. Το εν λόγω project αναμένεται να μεταφέρει ιρανικό φυσικό αέριο προς την ευρωπαϊκή αγορά διαμέσου του Ιράκ, της Συρίας και του Λιβάνου.

Δυστυχώς, η παρατεταμένη αστάθεια που επικρατεί στη χώρα εύλογα θα καθυστερήσει, ακόμη και ίσως να παγώσει, την υλοποίηση όλων των προαναφερόμενων συμφωνιών. Παράλληλα, η ρευστότητα και η αβεβαιότητα σχετικά με το μέλλον της χώρας επιφέρουν έντονο προβληματισμό για τις μελλοντικές κινήσεις της Συρίας, τόσο στο πολιτικό, όσο και στο ενεργειακό σκηνικό της ευρύτερης περιοχής.

³⁴ Χειλαδάκης Ν. Ο «ΑΓΩΓΟΣ ΦΙΛΙΑΣ» ΚΑΙ ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΡΟΚΑΛΕΣΕ ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ
Ενταπόσταγμα Ενημέρωσης, Αθήνα 2013

3.3.3 Αίγυπτος

Η Αίγυπτος είναι μία από τις σημαντικότερες χώρες εξαγωγούς φυσικού αερίου και πετρελαίου³⁵, ενώ και μελλοντικά αναμένεται να αποδώσει, ειδικά στο Δέλτα του Νείλου, σημαντικά αποθέματα. Η Αίγυπτος αποτελεί τη μοναδική χώρα της υπό εξέταση περιοχής, η οποία διαθέτει αυτή τη στιγμή αξιόλογα, αποδεδειγμένα και πλήρως εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα φυσικού αερίου, όπως επίσης και έναν συγκροτημένο τομέα εκμετάλλευσης, παραγωγής και εξαγωγής φυσικού αερίου προς τρίτες χώρες. Οι εν λόγω προσπάθειες ξεκίνησαν με συστηματικό τρόπο από το 1998, με την παραγωγή της χώρας σε φυσικό αέριο να τετραπλασιάζεται κατά τη δεκαετία 1999-2009. Σήμερα, η χώρα βρίσκεται στην τρίτη θέση, κατά σειρά αποθεμάτων φυσικού αερίου, μεταξύ των χωρών της Αφρικής, πίσω από τη Νιγηρία και την Αλγερία.

Αρκετή από την υπάρχουσα παραγωγή της Αιγύπτου χρησιμοποιείται για την κάλυψη των εσωτερικών αναγκών της χώρας, ενώ εξάγει και σημαντική ποσότητα φυσικού αερίου. Τα ζητήματα που αφορούν στην εκμετάλλευση, παραγωγή και εξαγωγή φυσικού αερίου ρυθμίζονται από τις κρατικές εταιρείες Egyptian General Petroleum Corporation και την Egyptian Natural Gas Holding Company. Το 70% της αιγυπτιακής παραγωγής προέρχεται κατά κύριο λόγο από τα υπεράκτια κοιτάσματα του Κωνικού Πεδίου στα ανοιχτά του Δέλτα του Νείλου. Το προς εξαγωγή φυσικό αέριο κατευθύνεται προς τρίτα κράτη κατά 30% μέσω αγωγών και κατά 70% σε μορφή υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG). Κύριοι προορισμοί του αιγυπτιακού LNG είναι κυρίως οι ΗΠΑ, η Ισπανία και η Γαλλία. Τέλος, σε ότι αφορά τις εξαγωγές μέσω αγωγού, έχουμε τον Arab Gas Pipeline, ο οποίος όπως προαναφέρθηκε μεταφέρει φυσικό αέριο προς το Λίβανο, την Ιορδανία, τη Συρία και το Ισραήλ.

Δυστυχώς, σε μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, η αιγυπτιακή παραγωγή φυσικού αερίου, λόγω και του γεγονότος πως τα μέχρι στιγμής εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα φαίνεται να αγγίζουν τα όριά τους, μάλλον δεν αναμένεται να αυξηθεί αλλά να βαίνει μειούμενη, ιδιαίτερα σε ότι

³⁵ Τσακίρης Θ. Το ενεργειακό παιχνίδι στη νοτιοανατολική Μεσόγειο, Foreign Affairs the Hellenic Edition, Αθήνα 2012, σελ 2

αφορά τις ποσότητες που θα κατευθυνθούν προς τον εξαγωγικό τομέα. Βεβαίως, μετά και την ανακάλυψη φυσικού αερίου στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, υπάρχουν σημαντικές πιθανότητες αύξησης στο μέλλον των αιγυπτιακών αποθεμάτων και ως εκ τούτου της παραγωγής.

3.3.4 Λίβανος

Ο Λίβανος δε δραστηριοποιείται ούτε στην παραγωγή πετρελαίου, ούτε φυσικού αερίου.³⁶ Οι εγχώριες ανάγκες της χώρας, κυρίως σε πετρέλαιο, καλύπτονται μέσω εισαγωγών. Η Βηρυτός προμηθεύεται, από το 2009, μικρές ποσότητες φυσικού αερίου, μέσω της σύνδεσής της με τον Arab Gas Pipeline³⁷ⁱ, ενώ προσανατολίζεται να συμμετάσχει και στο project του Islamic Gas Pipeline.

Ο Λίβανος προσβλέπει στη συμμετοχή του εντός του ενεργειακού παιχνιδιού του φυσικού αερίου της Α. Μεσογείου. Ήδη, διεκδικεί ποσοστό επί τμήματος του ισραηλινού κοιτάσματος Λεβιάθαν, ενώ ετοιμάζεται να προκηρύξει διαγωνισμό, αναφορικά με την εξερεύνηση ενδεχόμενων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στη θαλάσσια περιοχή που γειτνιάζει με την κυπριακή ΑΟΖ. Εκτιμήσεις αναφέρουν, επίσης, πως τα κοιτάσματα του Λιβάνου πιθανόν να ξεπεράσουν σε αποθέματα τα αντίστοιχα της Κύπρου, κάτι που καταδεικνύει τη σημασία της Βηρυτού στην μελλοντική παραγωγή της Α. Μεσογείου.

³⁶ Βλ. Γατσιδάς Ι. , Ενεργειακά αποθέματα στην ανατολική Μεσόγειο, Intelligent Deep Analysis' Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2013, σλ 67

³⁷ⁱ Το 1995, η αιγυπτιακή κυβέρνηση επέτρεψε εθνικές και διεθνείς εταιρείες πετρελαίου και φυσικού αερίου για τη διάνοιξη ενεργά για το φυσικό αέριο για να καλύψει την εγχώρια ζήτηση, η οποία ήταν 429.000 εκατομμύρια κυβικά πόδια. Η εγχώρια ζήτηση για φυσικό αέριο ικανοποιήθηκε το 1999 και, ως εκ τούτου, η κυβέρνηση άρχισε να ψάχνει για τις εξαγωγικές αγορές. Σε σχέση με την εν λόγω έρευνα, μια νέα στρατηγική φυσικού αερίου εγκαταστάθηκε το 1999 από Sameh Fahmi, πρώην υπουργός Πετρελαίου της Αιγύπτου. Ο πλοίαρχος είχε ως σχέδιο τη καλυτέρευση των τιμών για την προσέλκυση επενδυτών, την αύξηση των εξαγωγών φυσικού αερίου και την ανάπτυξη των υποδομών. Το AGP είναι ένα μέρος του ρυθμιστικού αυτού σχεδίου. Το έργο του αγωγού ξεκίνησε στο πλαίσιο των διμερών σχέσεων μεταξύ της Αιγύπτου και της Ιορδανίας το 2001. Στο μνημόνιο συμφωνίας (ΜΣ) αργότερα περιλαμβάνονται η Συρία και το Λίβανο. Το Ισραήλ, η Τουρκία και το Ιράκ υπέγραψαν επίσης συμφωνίες συνεργασίας σε αυτό το διαπεριφερειακό έργο .

3.3.5 Ισραήλ

Οι ενεργειακές ανάγκες του Ισραήλ είναι σημαντικά υψηλότερες από αυτές που παράγει, με αποτέλεσμα να εισάγει φυσικό αέριο κυρίως από την Αίγυπτο. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις φυσικού αερίου στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, σηματοδοτούν για το Ισραήλ κάτι παραπάνω από την απλή αποκόμιση οικονομικού οφέλους. Με αυτές θα είναι κατά κύριο λόγο σε θέση να καλύψει πλήρως τις εγχώριες ενεργειακές του ανάγκες, αποκτώντας σε μεγάλο βαθμό ενεργειακή αυτάρκεια.

Οι περιοχές όπου έχουν ανακαλυφθεί αποδεδειγμένα κοιτάσματα ή εκτιμάται πως υπάρχουν σημαντικές ποσότητες φυσικού αερίου, αποτελούν μέρος του Πεδίου της Λεβαντίνης, δηλαδή της θαλάσσιας περιοχής μεταξύ Κύπρου, Τουρκίας, Συρίας, Ισραήλ, Αιγύπτου και Λιβάνου.

Ζητήματα στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην περιοχή ενδέχεται να τεθούν από την πιθανότητα χάραξης ΑΟΖ από τη Λωρίδα της Γάζας. Δηλαδή, ανάμεσα στις ΑΟΖ του Ισραήλ και της Αιγύπτου όπου επίσης εκτιμάται πως υπάρχουν ικανοποιητικά κοιτάσματα φυσικού αερίου. Πρόσφατες έρευνες στην ευρύτερη περιοχή απεκάλυψαν, πως στη θαλάσσια προέκταση των χωρικών υδάτων της Λωρίδας της Γάζας, η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει την ΑΟΖ των Παλαιστινίων, υπάρχουν κοιτάσματα φυσικού αερίου, η αξία των οποίων υπολογίζεται προς το παρόν στα τρία δις δολάρια.³⁸

3.3.6 Τουρκία

Η Τουρκία είναι χώρα παραγωγός τόσο φυσικού αερίου όσο και πετρελαίου. Αν και τα αποθέματά της δεν είναι τόσο σημαντικά όσο των υπολοίπων χωρών, η ενεργειακή της στρατηγική θεωρείται θετική, καθώς έχει συνάψει συμφωνίες με σημαντικές εταιρείες, όπως η BP και η Shell.

³⁸ Βλ. Μάζης .Θ. Ιωάννης , Ο γεωστρατηγικός άξονας Ισραήλ- Κύπρου- Ελλάδος, Οι τουρκοί σχεδιασμοί για την περιοχή, Λιβάνη Αθήνα 2012 σελ 166

Η εγχώρια τουρκική παραγωγή σε καμία περίπτωση δεν καλύπτει τις ενεργειακές ανάγκες της χώρας σε φυσικό αέριο. Έτσι, η Τουρκία έχει στραφεί σε εισαγωγές, κατά κύριο λόγο από τη Ρωσία, καθώς και τις χώρες της Κασπίας και το Ιράν. Μέσω αγωγών, η Τουρκία εισάγει ρωσικό φυσικό αέριο, είτε μέσω των Βαλκανίων (με τον αγωγό Romania - Bulgaria - Turkey Pipeline), είτε μέσω της Μαύρης Θάλασσας (με τον αγωγό Blue Stream). Επίσης, ο αγωγός Baku - Tbilisi - Erzurum συνδέει την Τουρκία με το γιγάντιο κοίτασμα του Αζερμπαϊτζάν, Shah Deniz, στην Κασπία Θάλασσα.³⁹

Πέραν των αγωγών, η Τουρκία έχει τη δυνατότητα εισαγωγής φυσικού αερίου με τη μορφή LNG. Στη χώρα λειτουργεί σήμερα, υπό τη διοίκηση της BOTAS, μια εγκατάσταση από-υγροποίησης. Βασικοί προμηθευτές LNG της Άγκυρας είναι τόσο η Αλγερία, όσο και η Νιγηρία.

Στόχος της Τουρκίας, πέραν της κάλυψης των ολοένα και αυξανόμενων εγχώριων αναγκών της σε φυσικό αέριο, είναι η γεωπολιτική αναβάθμιση του ρόλου της, μέσα από την ανάδειξη της σε βασικό διαμετακομιστικό κέντρο του φυσικού αερίου της Ρωσίας, των παρακάσπιων χωρών, αλλά και ενδεχομένως του Ιράν (στο μέλλον), προς την αγορά της Ε.Ε. Ήδη από το 2007 είχαμε την ολοκλήρωση του ελληνοτουρκικού τμήματος του αγωγού Turkey - Greece - Italy Interconnector, ο οποίος σε πλήρη λειτουργία θα μεταφέρει φυσικό αέριο από το αζέριο κοίτασμα Shah Deniz, μέσω της Τουρκίας, της Ελλάδας και της Ιταλίας στην ευρωπαϊκή αγορά. Επίσης, η Άγκυρα συμμετέχει σε οποιοδήποτε ενεργειακό σχέδιο ενδέχεται να συμβάλλει στην προσπάθεια ανάδειξής της σε σημαντικό ενεργειακό διαμετακομιστικό κέντρο, όπως η συμμετοχή στο project του αμερικανικού αγωγού Nabucco, αλλά και πιο πρόσφατα η υποστήριξη στις προτάσεις κατασκευής των αγωγών Trans - Anatolian Gas Pipeline και South – East European Pipeline, οι οποίοι προσανατολίζονται να μεταφέρουν αζέριο φυσικό αέριο προς την ευρωπαϊκή αγορά.⁴⁰

Σύμφωνα με μελέτες, οι ανάγκες της Τουρκίας για φυσικό αέριο και πετρέλαιο έως το 2030 θα έχουν αυξηθεί πολύ, με αποτέλεσμα να είναι μία από τις μεγαλύτερες χώρες καταναλωτές στην περιοχή. Δεδομένου ότι υπάρχουν σημαντικές ποσότητες υδρογονανθράκων

³⁹ Μάζης Θ. Ιωάννης, Η γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008 σελ 213

⁴⁰ Μάζης Θ. Ιωάννης, Η γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008 σελ 222

στην Ελλάδα και την Κύπρο, μελλοντικά υπάρχει μεγάλος κίνδυνος προσπάθειας εκμετάλλευσης των εν λόγω κοιτασμάτων από την Τουρκία, είτε πολιτικά είτε στρατιωτικά. Ήδη, η Τουρκία φαίνεται να έχει βλέψεις στην ΑΟΖ του Καστελόριζου, έχοντας ως στόχος να παρακαμφτεί το νησί στη χάραξη ΑΟΖ από τα τουρκικά παράλια, ώστε αυτή να παρεμβάλλεται μεταξύ της ελληνικής και της κυπριακής ΑΟΖ. Σε μια τέτοια περίπτωση η Τουρκία θα αποκτούσε πρόσβαση και κυριαρχικά δικαιώματα εξερεύνησης, αλλά και εκμετάλλευσης κοιτασμάτων φυσικού αερίου αλλά και πετρελαίου, τα οποία βρίσκονται στην περιοχή.⁴¹

3.4 Ο ρόλος της Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης

Η ενεργειακή ασφάλεια, όπως είδαμε, αφορά στην επαρκή και αδιάλειπτη ενεργειακή τροφοδότηση ενός κράτους. Συνδέεται, δε, με πληθώρα μεταβλητών που συντελούν στην επίτευξη του εν λόγω στόχου. Ορισμένες εξ αυτών, είναι η ύπαρξη των αναγκαίων προμηθευτών και αποθεμάτων, η αξιοπιστία τους, η ύπαρξη δικτύου διαμετακόμισης των ενεργειακών πόρων, η ασφάλεια στις μεταφορές κ.α.

Συγκεκριμένα, στο χώρο της Μεσογείου, η ενεργειακή ασφάλεια έχει δύο όψεις. Πρώτον, εκείνη της διασφάλισης των απαραίτητων ενεργειακών πόρων από πλευράς των κρατών της περιοχής και δεύτερον, εκείνη της Μεσογείου ως κρίσιμου διαδρόμου για την ενεργειακή τροφοδότηση της Ευρώπης. Η ενεργειακή ασφάλεια για τα κράτη της Α. Μεσογείου

⁴¹ Μάξης Θ. Ιωάννης, *Verba Geopolitika en Islamica*, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Τόμος Α' 1995-2012 σελ 343

ενισχύεται στην προοπτική της ανεύρεσης, εκμετάλλευσης και εξαγωγής φυσικού αερίου. Οι ανακαλύψεις κοιτασμάτων φυσικού αερίου θα αποτελέσουν μία ευκαιρία μείωσης της ενεργειακής εξάρτησης των κρατών της περιοχής, σε ένα βαθμό ή ακόμη και επιδίωξης ενεργειακής αυτονομίας ή/και αυτάρκειας σε κάποιες περιπτώσεις. Θα δώσουν, δε, ώθηση στην ανάπτυξη, γεγονός με ιδιαιτέρως ενισχυτικές επιδράσεις στην ασφάλεια και τη σταθερότητα της περιοχής.

Για την Ευρώπη, από τη μία το ρίσκο προμήθειας του φυσικού αερίου από την Α. Μεσόγειο θα μειωθεί, όπως και το κόστος αντίστοιχα, ενώ από την άλλη το ίδιο αποτέλεσμα θα υπάρξει και για τις άλλες μεταφορές που διασχίζουν τη Μεσόγειο. Επιπροσθέτως, πέραν του μελλοντικού ρόλου της ως πηγή φυσικών πόρων, μέχρι στιγμής η Μεσόγειος αποτελεί γενικά μια από τις βασικές οδούς διέλευσης του φυσικού αερίου που καταναλώνεται ετησίως στην Ε.Ε, καθώς και την κύρια οδό διέλευσης ενεργειακών πόρων γενικά, συμπεριλαμβανομένου και του πετρελαίου. Ενδεικτικά, από τη Μεσόγειο διακινείται περίπου το 50% της ετήσιας ευρωπαϊκής κατανάλωσης σε πετρέλαιο και το 35% σε φυσικό αέριο. Επιπροσθέτως, το 35% περίπου του φυσικού αερίου που εισάγει η Ευρώπη προέρχεται από χώρες, όπως η Αλγερία, το Κατάρ, η Αίγυπτος, η Λιβύη, η Νιγηρία και άλλες και διέρχεται από τη Μεσόγειο. Ενώ, το 50% του πετρελαίου προέρχεται από τη Μ. Ανατολή και αλλού και διέρχεται, επίσης, από τη Μεσόγειο.

42

Συνοψίζοντας, η ενεργειακή ασφάλεια στο πλαίσιο της Ευρω-Μεσογειακής συνεργασίας, έχει τις ακόλουθες όψεις:

1. Ο ρόλος της Μεσογείου ως προμηθευτής ενέργειας στην Ευρώπη
2. Ο ρόλος της Ευρώπης ως καταναλωτής ενεργειακών πόρων από τις χώρες της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, είναι εξαιρετικά σημαντικός για την περιοχή, καθώς ενισχύεται η πολιτική σταθερότητα και η ανάπτυξη στην περιοχή.
3. Η στρατηγική θέση της Μεσογείου ως ενεργειακός κόμβος προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.

⁴² Βλ. Ιωσηφίδης Ι. , Ενεργειακός Σχεδιασμός 2011-2030 και Γεωπολιτική., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2011 σελ 53

Από τα παραπάνω, αντιλαμβανόμαστε τη στενή σχέση μεταξύ ενέργειας και ασφάλειας, καθώς στην ταραγμένη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, ο κίνδυνος της αστάθειας απειλεί την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, η οποία επιθυμεί τη διασφάλιση της ανενόχλητης ροής ενεργειακών πόρων από τη Μεσόγειο.

Η ενεργειακή ασφάλεια στη ΝΑ Μεσόγειο απαιτεί τη διασφάλιση ποσοτήτων ενεργειακών πόρων για εσωτερική κατανάλωση και, επομένως, ανάπτυξης των χωρών της περιοχής.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο της στρατηγικής της για την ενεργειακή ασφάλεια, έχει κάνει ορισμένες προσπάθειες προστασίας της απέναντι στον κίνδυνο μη προσβασιμότητας σε ενεργειακούς πόρους με την εισαγωγή φυσικού αερίου και πετρελαίου από διαφορετικούς εισαγωγείς. Έτσι, εκτός από τη Ρωσία και τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, πλέον προμηθεύεται ενεργειακούς πόρους και από τη Μέση Ανατολή και την Αφρική. Με αυτόν τον τρόπο, προσπαθεί να προλάβει τις όποιες ελλείψεις ίσως προκύψουν μελλοντικά από τη Ρωσία, σε σύγκριση με τις χώρες της Μέσης Ανατολής, καθώς και την ελαχιστοποίηση της εξάρτησής της ενεργειακά από τη Ρωσία, δεδομένου της εμπόλεμης κατάστασης που επικρατεί αυτή τη στιγμή στην περιοχή της Ουκρανίας. Η πολιτική αστάθεια, όμως, που επικρατεί στη Μέση Ανατολή, ειδικά μετά την Αραβική Άνοιξη, οδηγεί την Ευρώπη σε αναζήτηση νέων αγορών, πιο σταθερών και εξίσου αποτελεσματικών.⁴³

Για όλους τους προαναφερόμενους λόγους, η Ευρωπαϊκή Ένωση καταβάλλει προσπάθειες για τη δημιουργία μίας ενοποιημένης ευρω – μεσογειακής ενεργειακής αγοράς. Ενδεικτικά, αναφέρονται τα ακόλουθα έργα της ευρωμεσογειακής συνεργασίας για την ενέργεια⁴⁴:

⁴³ Βλ. Μαρακάκης. Α. Σχέδιο ενεργειακής ασφάλειας, με ελληνικό ενδιαφέρον, ετοιμάζει η ΕΕ, Πρώτο Θέμα, Αθήνα 2014

⁴⁴ Μάζης Θ.Ιωάννης, Η γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2008 ,σελ 192

- I. MED-REG II– Energy regulators: στηρίζει την ανάπτυξη ενός σύγχρονου και αποτελεσματικού πλαισίου διαχείρισης της ενέργειας με τις χώρες εταίρους της Μεσογείου (Αλγερία, Κύπρος, Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Μάλτα, Μαρόκο, Λίβανο, Παλαιστινιακή Αρχή, Συρία, Τυνησία, Τουρκία και Λιβύη). Απώτερος στόχος, είναι η σταδιακή εναρμόνιση με το κοινοτικό κεκτημένο στην ενέργεια, ώστε να ενοποιηθεί το ρυθμιστικό περιβάλλον και να διευκολυνθεί η χρηματοδότηση επενδύσεων κι η ενοποίηση της ευρωμεσογειακής αγοράς ενέργειας.
- II. MED-EMIP - energy cooperation: Εδώ συμμετέχουν οι : Αλγερία, Τουρκία, Συρία, Αιγυπτος, Παλαιστινιακή Αρχή, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Λιβύη, Μαρόκο και στόχος είναι, μέσα από πιλοτικά προγράμματα, η ενεργειακή επάρκεια και η χρήση της ηλιακής ενέργειας στον κατασκευαστικό τομέα.
- III. EAMGM II – Euro-Arab Mashreq Gas Market Project: Υποστηρίζει τη νομοθετική και ρυθμιστική εναρμόνιση στον τομέα της ενέργειας μεταξύ των Χωρών Εταίρων και με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αναλαμβάνει μελέτες για την επέκταση του αραβικού αγωγού φυσικού αερίου και συμβάλλει στην ανάπτυξη των ροών αερίου. Προωθεί την εναρμόνιση των τεχνικών προτύπων και προδιαγραφών μεταξύ των δικτύων αερίου των χωρών εταίρων και με εκείνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ιδρύει την αποτελεσματική και βιώσιμη διαχείριση του τομέα του Ιορδανία, η Τουρκία, η Συρία, ο Λίβανος, αλλά και το Ιράκ.
- IV. Cleaner energy-saving Mediterranean cities: Εδώ συμμετέχουν οι : Αλγερία, Τουρκία, Συρία, Αίγυπτος, Παλαιστινιακή Αρχή, Ισραήλ, Ιορδανία, Λίβανος, Λιβύη, Μαρόκο, Τυνησία. Στόχος είναι η υποστήριξη των τοπικών αρχών των εταίρων, προκειμένου να ανταποκρίνονται όσο το δυνατόν συντομότερα και αποτελεσματικότερα στις παρατεταμένες πολιτικές προκλήσεις.

3.5 Η Αραβική Άνοιξη και οι κίνδυνοι για την ενεργειακή ασφάλεια της Μεσογείου

3.5.1 Η Αραβική Άνοιξη: μια ιστορική αναδρομή

Ως Αραβική Άνοιξη ονομάστηκε από το αμερικανικό περιοδικό Foreign Policy ένα κύμα διαδηλώσεων και διαμαρτυριών στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική [1], που εκδηλώθηκε από τις 18 Δεκεμβρίου του 2010 και οι οποίες είχαν σκοπό την ανατροπή δικτατορικών καθεστώτων και την αντικατάστασή τους με δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις.⁴⁵

Πριν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, το Σουδάν ήταν η μόνη Αραβική χώρα που ανέτρεψε επιτυχώς δικτατορικά καθεστάτα το 1964 και το 1985. Εκδηλώθηκαν εξεγέρσεις στην Τυνησία και την Αίγυπτο, εμφύλια σύρραξη στη Λιβύη, εξεγέρσεις στο Μπαχρέιν, τη Συρία και την Υεμένη. Μεγάλες διαδηλώσεις έγιναν επίσης στην Αλγερία, το Ιράν, το Ιράκ, την Ιορδανία, το Μαρόκο και το Ομάν. Μικρότερες οργανωμένες διαμαρτυρίες έγιναν στο Τζιμπουτί, το Κουβέιτ, τον Λίβανο, τη Μαυριτανία, τη Σαουδική Αραβία, και το Σουδάν.⁴⁶

Κοινό γνώρισμα των διαδηλώσεων ήταν οι μαζικές διαμαρτυρίες με καμπάνιες, απεργίες, πορείες, καθώς και η χρήση κοινωνικών δικτύων όπως το Facebook, το Twitter και το YouTube, για την οργάνωση, την επικοινωνία, και την ενημέρωση περί των προσπαθειών των κρατών για καταπίεση και λογοκρισία. Το σύνθημα των διαδηλωτών στον Αραβικό κόσμο ήταν Ash-sha'ab yurid isqat an-nizam που σημαίνει ο λαός θέλει να πέσει το καθεστώς.

⁴⁵ Βλ. Insight Turkey, The EU and the Arab Spring: Between Spectatorship and Actorness, by Tobias Schumacher, Insight Turkey 2011, σελ 110

⁴⁶ Βλ. Κουσκουβέλης Η., Λίτσας Σ., Ραπτόπουλος Ν. και Κυριακίδης Κ., «Η Αραβική Άνοιξη, Μελέτες Διεθνών Σχέσεων», Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2012, σελ 112

Από τις 17 Δεκεμβρίου 2010 που σήμανε την αφετηρία για την Αραβική Άνοιξη με την αυτοπυρπόληση ενός νεαρού Τυνήσιου οπωροπώλη, ένα κύμα κοινωνικών εκρήξεων με εξεγέρσεις που σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως σε αυτή της Λιβύης και της Συρίας κατέληξαν σε εμφύλιο πόλεμο, διαπέρασε το σύνολο σχεδόν των χωρών της Βόρειας Αφρικής και την πλειοψηφία των χωρών της Μέσης Ανατολής, που είχε ως αποτέλεσμα σε πολιτικό επίπεδο την πτώση ορισμένων καθεστώτων (Τυνησία, Αίγυπτος, Λιβύη, Υεμένη), την προώθηση ορισμένων δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων, όπως στο Μαρόκο, την Αλγερία, την Αίγυπτο και Ιορδανία, αλλά και την συνέχιση της εξέγερσης σε ορισμένες αραβικές χώρες (Αίγυπτος, Συρία, Μπαχρέιν, Σαουδική Αραβία, Μαρόκο, Αλγερία, Υεμένη). Κοινό γνώρισμα των διαδηλώσεων ήταν η αντίσταση με καμπάνιες, απεργίες, πορείες, καθώς και η χρήση όλων των δικτύων του Διαδικτύου, για την οργάνωση, επικοινωνία, την ενημέρωση, και την εξέγερση των λαϊκών μαζών, ώστε να μετέχουν στις διαδηλώσεις, για τη καταπίεση και λογοκρισία των δικτατορικών καθεστώτων. Επιπρόσθετα, έγινε εκμετάλλευση των δυνατοτήτων των δικτύων της κινητής τηλεφωνίας καθώς και των δορυφορικών καναλιών, όπως το AlJazeera και Al Arabiya. Από την άλλη πλευρά, αρκετοί υποστηρίζουν⁴⁷ ότι η άποψη ότι οι εξεγέρσεις προκλήθηκαν από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεν έχει σχέση με την πραγματικότητα. Γεγονός είναι ότι ο ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ποικίλει σε μεγάλο βαθμό από χώρα σε χώρα. Έτσι, ενώ οι εξεγέρσεις αυτές ονομάστηκαν και ως “Facebook revolutions”, η πραγματικότητα είναι ότι σε χώρες όπως η Συρία μόνο το 0,1% του πληθυσμού έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Τα αίτια, που οδήγησαν τους Άραβες πολίτες να εξεγερθούν ενάντια στα αυταρχικά τους καθεστώτα, ποικίλουν. Ωστόσο, ως κυριότερα αίτια θα μπορούσαμε να ορίσουμε την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα απολυταρχικά καθεστώτα, τον αναλφαβητισμό (ο οποίος για ορισμένα καθεστώτα αποτελούσε επιδίωξη), την διαφθορά που σε ορισμένες περιπτώσεις είχε ξεπεράσει κάθε όριο και τη φτώχεια. Επιπρόσθετα, η ανεργία, το μονοπώλιο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης από το κράτος, καθώς και η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού αποτελούν σημαντικότερους παράγοντες που συνετέλεσαν στις εξεγέρσεις.

⁴⁷ Βλ. Κουσκουβέλης Η., Λίτσας Σ., Ραπτόπουλος Ν. και Κυριακίδης Κ., «Η Αραβική Άνοιξη, Μελέτες Διεθνών Σχέσεων», Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2012, σελ 115

3.5.2 Συνέπειες της Αραβικής Άνοιξης στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης

Όλες οι εξελίξεις που σημειώνονται στην Βόρειο Αφρική και στη Μέση Ανατολή δημιουργούν ένα περιβάλλον ρευστό, όπου επικρατεί η αβεβαιότητα για την κατεύθυνση προς την οποία θα οδηγήσουν. Παρά το γεγονός ότι, όπως πολλοί υποστηρίζουν⁴⁸, μετά την ολοκλήρωση της αραβικής άνοιξης τελικά θα επικρατήσει στη Μέση Ανατολή μια περίοδος ομαλότητας, συνεργασίας και οικονομικής ανάπτυξης, αυτή η διαδικασία μετάβασης δεν είναι εξασφαλισμένη και δεν θα είναι σύντομη.

Έτσι στην Αίγυπτο, μετά την ανατροπή του καθεστώτος Μουμπάρακ, ήρθε η σειρά και της κυβέρνησης Μόρσι στις 3 Ιουλίου 2013, μετά από διαδοχικές μαζικές διαδηλώσεις. Επιπρόσθετα, τυχόν επαναπροσέγγιση με το Ιράν και αντιδυτική στροφή της Αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής θα μπορούσε προκαλέσει την μεταστροφή της αιγυπτιακής ενεργειακής πολιτικής με αρνητικά αποτελέσματα για την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια.

Από την άλλη πλευρά ο εμφύλιος πόλεμος που προκάλεσε την ανατροπή του Καντάφι και την καθεστωτική αλλαγή στη Λιβύη, είχε ως αποτέλεσμα την μείωση της παραγωγής πετρελαίου το 2011 κάτω από το μισό. Το 2010 το 25% των ιταλικών αναγκών σε πετρέλαιο, το 16% των γαλλικών, το 15% των ελληνικών και το 13% των ισπανικών καλύπτονταν από εισαγωγές πετρελαίου από την Λιβύη. Από ενεργειακής πλευράς, η ανάκαμψη της Λιβύης ως μεγάλης εξαγωγικής χώρας πετρελαίου και φυσικού αερίου προς την Ευρώπη είναι ζωτικής σημασίας για τη σταθερότητα τόσο του ευρωπαϊκού, όσο και του διεθνούς ενεργειακού συστήματος. Η επανάκαμψη αυτή της Λιβύης στην αγορά πετρελαίου προσλαμβάνει ακόμη μεγαλύτερη σημασία λόγω των επιπρόσθετων ενεργειακών προβλημάτων που δημιουργήθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μετά την επιβολή από τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης εμπάργκο στις εισαγωγές πετρελαίου από το Ιράν.

⁴⁸ Βλ. Κουσκουβέλης Η., Λίτσας Σ., Ραπτόπουλος Ν. και Κυριακίδης Κ., «Η Αραβική Άνοιξη, Μελέτες Διεθνών Σχέσεων», Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2012, σελ 98

Ο αιματηρός εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, που μαίνεται για δύο χρόνια περίπου, εκτός από τις τεράστιες ανθρώπινες απώλειες, έχει σημαντική επίπτωση και στους ενεργειακούς πόρους της χώρας. Έτσι η παραγωγική δυναμικότητα της χώρας σε πετρέλαιο, η οποία κατά το έτος 2010 κάλυπτε το 0,4% των παγκοσμίων αναγκών μειώθηκε το έτος 2012 στο 0,2%. Αντίστοιχα, η παραγωγή φυσικού αερίου το 2012 μειώθηκε κατά 13,4% σε σχέση με το 2011, καλύπτοντας το 0,2% των παγκόσμιων αναγκών σε φυσικό αέριο.⁴⁹

Συμπερασματικά, το φαινόμενο της Αραβικής Άνοιξης και οι καταστροφές που έχουν προκύψει από αυτό στον τομέα της ενέργειας, έχουν επιπτώσεις όχι μόνο στην ενεργειακή ασφάλεια των χωρών της, αλλά και στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, καθώς η ΕΕ προωθεί όπως περιγράψαμε ανωτέρω την Ευρω-Μεσογειακή συνεργασία.

Η αύξηση της περιφερειακής σταθερότητας, η άμβλυνση των εθνικών, πολιτικών και θρησκευτικών διαφορών μπορεί να καταπολεμηθεί μέσω ενός συνεργατικού κλίματος.

⁴⁹ Μάζης. Θ.Ιωάννης., Μεταθεωρητική κριτική διεθνών σχέσεων και γεωπολιτικής, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2012, σελ 202

ΜΕΡΟΣ Β: ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ «ΣΧΕΣΕΙΣ»

Κεφάλαιο 4:ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟΣ

4.1 Η περίπτωση της Ελλάδας

Η Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής της θέσης, έχει το πλεονέκτημα να ανήκει στην ευρωπαϊκή ήπειρο, να βρίσκεται πολύ κοντά στην ασιατική και αφρικανική ήπειρο και να βρέχεται από την Μεσόγειο θάλασσα. Η θέση της αυτή της δίνει έναν ρόλο σε κάθε γεωπολιτικό συμβάν της περιοχής και έχει τη δυνατότητα να αντιδρά με ταχύτητα σε κάθε νέα σχετική εξέλιξη καθώς λόγω της γεωγραφικής της θέσης επηρεάζεται άμεσα. Τα γεγονότα της Αραβικής Άνοιξης που συγκλονίζουν την περιοχή από τα τέλη του 2010, καθώς και η ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην κυπριακή και ισραηλινή ΑΟΖ⁵⁰, είναι γεγονότα που συμβαίνουν σε μια ευρύτερη περιοχή στην οποία σημαντική έκταση καταλαμβάνει και η ελληνική επικράτεια. Η πιθανή κατασκευή του αγωγού TAP που θα διέρχεται από την Ελλάδα και θα τροφοδοτεί την Ευρώπη με αζέρικο αέριο, θα δώσει στην χώρα την ευκαιρία να ανακάμψει οικονομικά και να διεκδικήσει σημαντικό ρόλο στην ενεργειακή πολιτική της ΕΕ.

Σύμφωνα με την Energy Information Agency, του αμερικανικού υπουργείου ενέργειας, η Ελλάδα δε διαθέτει προς το παρόν αξιόπιστα στοιχεία, αναφορικά με τα αποδεδειγμένα ή εκτιμώμενα αποθέματα φυσικού αερίου και αυτό, παρά το γεγονός πως οι πρώτες εξερευνήσεις σχετικά με την ύπαρξη υδρογονανθράκων επί ελληνικού εδάφους είχαν ξεκινήσει ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα. Παρόλα αυτά, η Ελλάδα χρησιμοποιεί το φυσικό αέριο στο ενεργειακό της μείγμα για την κάλυψη εγχώριων αναγκών. Η Ελλάδα εισάγει πετρέλαιο, τόσο μέσω αγωγών (όπως για παράδειγμα τον Turkey - Greece Interconnector, ο οποίος μεταφέρει αζέρικο φυσικό αέριο, μέσω του εδάφους της Τουρκίας στον τερματικό σταθμό της Κομοτηνής), όσο και με τη

⁵⁰, Η κατοχύρωση της ΑΟΖ από την U.N.C.L.O.S III , ως τέταρτη κατά σειρά, και κατά αιώνες εξέλιξης του Δικαίου της θάλασσας , ζώνη εθνικής δικαιοδοσίας, οφείλεται κυρίως στη δυναμική όσο και η μαζική εμφάνιση στη διεθνή σκηνή των αναπτυσσόμενων κρατών του Νότου.' Τσάλτας Γ. «ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΩΚΕΑΝΩΝ» ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα, 2003, σελ 289-290

μορφή LNG (προς το παρόν από τον τερματικό σταθμό από-υγροποίησης στη Ρεβυθούσα). Κύριοι προμηθευτές φυσικού αερίου της Ελλάδας είναι η Ρωσία (μέσω αγωγών που φθάνουν στη χώρα διαμέσου άλλων βαλκανικών χωρών), το Αζερμπαϊτζάν (αγωγός TGI), αλλά και η Αλγερία (LNG). Μεγαλύτερο μερίδιο κατανάλωσης φυσικού αερίου (η οποία είναι ισόποση των εισαγωγών) έχει ο τομέας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ ακολουθούν ο βιομηχανικός και ο οικιακός τομέας.

Επιπροσθέτως, πρέπει να αναφέρουμε πως η Αθήνα, ιδιαίτερα από το 2004 και μετά, ακολουθεί μια σταθερή πολιτική, στόχος της οποίας είναι η αναβάθμιση του ρόλου της στο ευρύτερο γεωπολιτικό παιχνίδι διαμετακόμισης φυσικού αερίου από τη Ρωσία, αλλά και από τις χώρες της Κεντρικής Ασίας προς την ευρωπαϊκή αγορά. Σε αυτό το πλαίσιο, εντάσσεται η κατασκευή του αγωγού TGI, ο οποίος έχει σχεδιαστεί να προεκταθεί προς την Ιταλία με την κατασκευή υποθαλάσσιου τμήματος, το οποίο θα συνδέει την Ηγουμενίτσα με το Otranto. Στην ίδια λογική περιέχεται και το έντονο ελληνικό ενδιαφέρον συμμετοχής στο ρωσικό αγωγό South Stream, ο οποίος σε συνδυασμό με τον αδελφό αγωγό του Nord Stream αποτελούν τη ρωσική απάντηση, αφενός στα σχέδια κατασκευής του Nabucco και αφετέρου στο ασταθές περιβάλλον διαμετακόμισης του φυσικού της αερίου προς την Ευρώπη μέσω Ουκρανίας, που δημιουργήθηκε από το 2006 και μετά.

Επίσης οι πρόσφατες ανακαλύψεις υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, αλλά και η πρωτοφανής οικονομική κρίση, που αντιμετωπίζει η Ελλάδα τα τρία τελευταία χρόνια, έκαναν τη χώρα να κινηθεί με γοργά βήματα προς μια πρώτη “σοβαρή” προσπάθεια συστηματοποίησης του πλαισίου, αλλά και των πρωτοβουλιών, αναφορικά με τη διεξαγωγή ερευνών και εκμετάλλευσης κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου που εντοπίζονται στον ελλαδικό χώρο.

Όπως, άλλωστε, αναφέρθηκε και πιο πάνω, μπορεί η έρευνα υδρογονανθράκων στην Ελλάδα να έχει ιστορία εκατό και πλέον ετών, παρόλα αυτά, τα αποτελέσματά της ήταν από ανύπαρκτα, έως πενιχρά. Οι έρευνες μέχρι και τη δεκαετία του 1970 εντοπίζονταν κατά κύριο λόγο σε εδαφικές, αλλά και θαλάσσιες περιοχές της δυτικής και βόρειας Ελλάδας.

Σημαντικότερη ανακάλυψη αυτής της περιόδου, ήταν το πετρελαϊκό κοιτάσμα στον Πρίνο και το κοιτάσμα φυσικού αερίου στη Ν. Καβάλα, από την εταιρεία Oceanic.⁵¹

Προσφάτως, κατόπιν των πρόσφατων εξελίξεων στην Α. Μεσόγειο, αλλά και λόγω των πιεστικών πραγματικοτήτων που επιβάλλει η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, είχαμε μια σημαντική εξέλιξη, ως προς τον εκσυγχρονισμό και τη συστηματοποίηση της ελληνικής νομοθεσίας. Με την ψήφιση του Νόμου 4001/201162, η Ελλάδα κατοχυρώνει το δικαίωμα εκμετάλλευσης του υπεδάφους, όλων των θαλάσσιων περιοχών που βρίσκονται εντός της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης, της υφαλοκρηπίδας, αλλά και της ΑΟΖ, μόλις αυτή ανακηρυχθεί σε απόσταση μέχρι 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης. Παράλληλα, ο εν λόγω νόμος προβλέπει την ίδρυση της Ελληνικής Εταιρείας Υδρογονανθράκων ΑΕ, η οποία αναλαμβάνει τη διαχείριση του τομέα των υδρογονανθράκων, σύμφωνα με την ευρωπαϊκή νομοθεσία και τα συμφέροντα του Ελληνικού Κράτους.

4.1.1 Ελλάδα και φυσικό αέριο

Σε ότι αφορά αμιγώς τον τομέα του φυσικού αερίου, αλλά και τις προοπτικές που δημιουργούνται κατόπιν των ανακαλύψεων στην Α. Μεσόγειο, να σημειωθεί αρχικώς, πως οι περιοχές που παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον για την Ελλάδα, είναι αφενός η θαλάσσια περιοχή νοτίως της Κρήτης, καθώς και η περιοχή εντός του πεδίου του Ηροδότου, στα νοτιοανατολικά της Κρήτης μεταξύ της ελληνικής και της κυπριακής ΑΟΖ.⁵² Σύμφωνα με ειδική μελέτη, που εκπονήθηκε από τους επιστήμονες Alain Bruneton, Ηλία Κονοφάγο και Αντώνη Φώσκολο⁵³, οι ανωτέρω περιοχές, λόγω της ιδιαίτερης γεωφυσικής τους ταυτότητας, ομοιάζουν

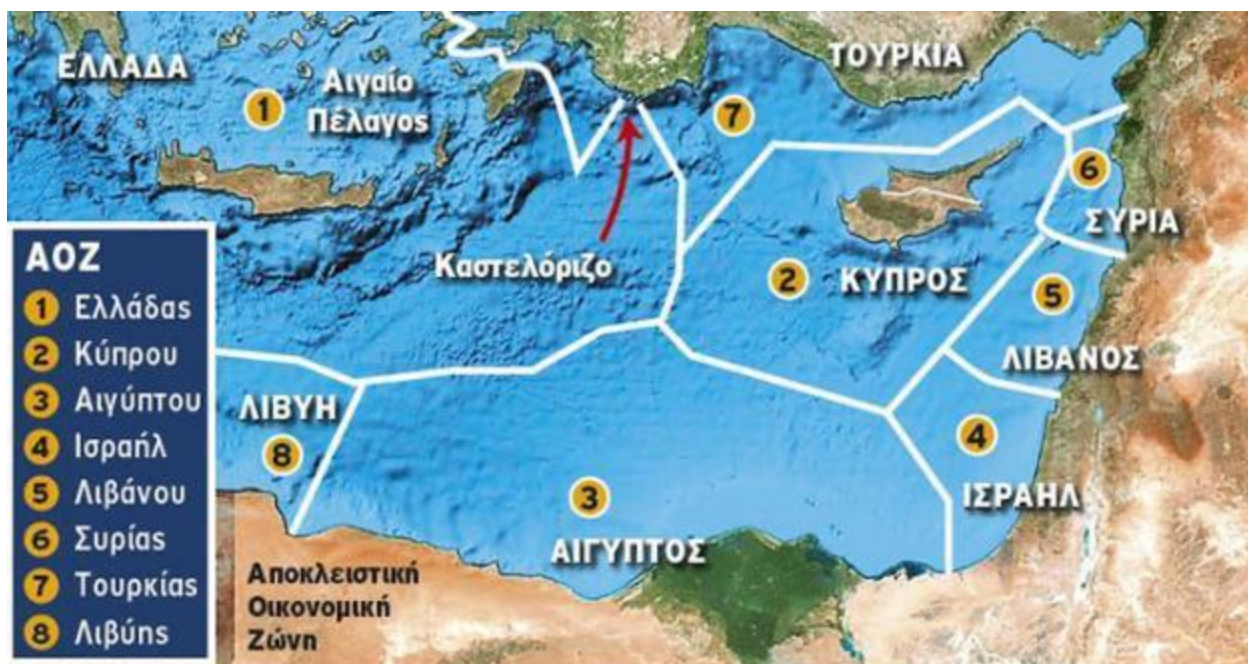
⁵¹ THOLENS Simone. "An EU-South Mediterranean energy community: the right policy for the right region?" *The International Spectator*, Ιούνιος 2014, σελ 34-49.

⁵² Μάξης Θ.Ιωάννης., Μεταθεωρητική κριτική διεθνών σχέσεων και γεωπολιτικής, Εκδόσεις Παπαζήση, 2012, σελ 149

⁵³ Βλ. Μεταξάς Σ. Τα κοιτάσματα της Κρήτης θα διαλύσουν τα μνημόνια , Αθήνα 2012, available at www.prismanews.gr/.../24833-a-fwskolos-sto-prismanews-gr-ta-koitasma ,(Retrieved: 1/10/2015)

σε σημαντικό βαθμό, με περιοχές που είναι αποδεδειγμένα πλούσιες σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο, όπως ο Περσικός Κόλπος, ο Κόλπος του Μεξικό, αλλά και η Κασπία Θάλασσα.

Η ανωτέρω ανάλυση του ελληνικού ενεργειακού προφίλ σχετικά με το φυσικό αέριο, καταδεικνύει πως η Ελλάδα και λόγω των δυσκολιών που διέρχεται σήμερα, θα πρέπει να εγκαταλείψει την εφεκτικότητα που τη διακατείχε στο παρελθόν κυρίως σε ότι αφορούσε τα ζητήματα έρευνας και εκμετάλλευσης ενεργειακών πόρων. Ευτυχώς, η Αθήνα φαίνεται όχι μόνο πρόθυμη, αλλά και διατεθειμένη να μπει δυναμικά στο ενεργειακό παιχνίδι της Α. Μεσογείου κατά τρόπο διττό. Αφενός, επιταχύνοντας την έρευνα και εκμετάλλευση όλων των αξιοποιήσιμων κοιτασμάτων φυσικού αερίου που βρίσκονται εντός των ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας της, προωθώντας τη διεξαγωγή διεθνών διαγωνισμών για την προσέλκυση ενδιαφερόμενων ξένων εταιρειών, οι οποίες θα πραγματοποιήσουν σε ένα πρώτο στάδιο έρευνες, επί του ελλαδικού χώρου, ώστε να διαπιστωθούν τα πραγματική ύπαρξη ή μη ικανοποιητικών και εκμεταλλεύσιμων ποσοτήτων πετρελαίου και φυσικού αερίου. Μάλιστα, πρόσφατα περαιώθηκε, επιτυχώς, ο πρώτος γύρος, με το ελληνικό Δημόσιο να παραχωρεί δικαιώματα διεξαγωγής σεισμικών ερευνών στη νορβηγική εταιρεία PGS, στο Ιόνιο, αλλά και στη θαλάσσια περιοχή νοτίως της Κρήτης. Αφετέρου, δεν πρέπει να ξεχνούμε, ότι ο σημαντικότερος, ίσως, ρόλος που ενδεχομένως να κληθεί να διαδραματίσει η Ελλάδα, εντός των ενεργειακών εξελίξεων της Α. Μεσογείου, ιδιαίτερα σε μεσοπρόθεσμο χρονικό στάδιο, είναι αυτός της διαμετακόμισης του φυσικού αερίου των χωρών της περιοχής, που ήδη βρίσκονται ή αναμένεται να μπουν στη διαδικασία της εκμετάλλευσης, προς την αγορά της Ε.Ε. Όπως θα δούμε και πιο κάτω, η κατασκευή αγωγού, ο οποίος θα μεταφέρει φυσικό αέριο από την Κύπρο ή/και το Ισραήλ (σε αρχικό στάδιο), διαμέσου της Ελλάδας προς την Ευρώπη αποτελεί έναν βιώσιμο σχεδιασμό, τον οποίο η Ελλάδα οφείλει να υποστηρίξει και να προκρίνει με κάθε τρόπο, ώστε να αναβαθμίσει την ενεργειακή, αλλά και τη γεωστρατηγική της σημασία στην περιοχή.

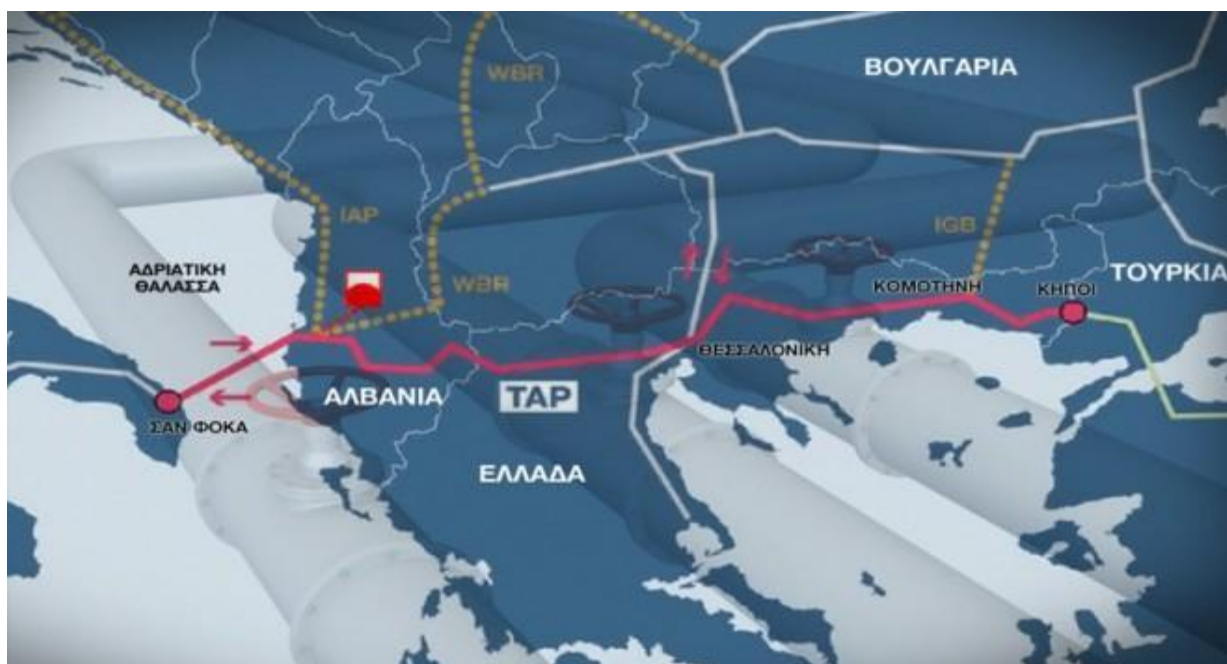

Πηγή: parisis.files.wordpress.com/2011/12/aoz_greece.png

4.1.2 Ο αγωγός ΤΑΡ Ύπολογισμός της Τουρκικής Ενεργειακής Ασφάλειας

Ο Αδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου (ΤΑΡ) είναι ένας υπό σχεδιασμό αγωγός με σκοπό την μεταφορά φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα του Αζερμπαϊτζάν στην Κασπία Θάλασσα. Θα περνά από την ελληνοτουρκική μεθόριο στη Θράκη και περνώντας την Βόρεια Ελλάδα, θα περνά στην Αλβανία και στην συνέχεια, υποθαλάσσια της Αδριατικής Θάλασσας στην Ιταλία. Από την Ιταλία, θα μπορεί να τροφοδοτεί και τις αγορές της Δυτικής Ευρώπης. Το κύριο κοιτάσμα από το οποίο θα τροφοδοτείται ο αγωγός, θα είναι το πεδίο του κοιτάσματος Σαχ Ντενίζ ΙΙ στα ανοιχτά της Κασπίας.⁵⁴

⁵⁴ <http://www.tap-ag.gr/%CE%9F-%CE%91%CE%B3%CF%89%CE%B3%CF%8C%CF%82> , Trans Adriatic Pipeline

Πηγή: www.tap-ag.gr

Η κατασκευή του αγωγού για την διέλευση φυσικού αερίου από την Κασπία προς την Ευρώπη μέσω και της χώρας μας :

1. ενισχύει τον γεωπολιτικό ρόλο της χώρας μας
2. αναβαθμίζει την σημασία της συμμετοχής της Ελλάδας στον ευρύτερο στόχο της ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας, και
3. τονώνει την εθνική αναπτυξιακή προσπάθεια προσελκύοντας επενδύσεις.
4. αναβαθμίζεται στον διεθνή ενεργειακό χάρτη
5. καθιστά την Ελλάδα κέντρο ενεργειακών εξελίξεων όσον αφορά στη διαμετακόμιση φυσικού αερίου στην περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης
6. ενισχύει τον ρόλο της Ελλάδας ως παράγοντα σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου
7. αυξάνει τις προοπτικές διεύρυνσης της οικονομικής και ευρύτερης συνεργασίας με τρίτες χώρες
8. επιτυγχάνει μειωμένο κόστος ενέργειας λόγω ενίσχυσης του ανταγωνισμού μεταξύ των παραγωγών προς όφελος των καταναλωτών.

9. συμβάλλει στη δημιουργία άμεσων θέσεων εργασίας, στη φάση κατασκευής αλλά και λειτουργίας του αγωγού
10. ευνοεί την εισροή επενδυτικών κεφαλαίων, καθώς αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες Άμεσες Ξένες Επενδύσεις που έχουν υλοποιηθεί ποτέ στη χώρα μας
11. εξασφαλίζει την αναβάθμιση των υποδομών μας και την ενίσχυση του ανταγωνισμού, ώστε να μεγιστοποιήσουμε το όφελος και για τον Έλληνα καταναλωτή χωρίς την παραμικρή κρατική επιβάρυνση.

Σε αυτό το γεωπολιτικό τοπίο, η τουρκική διπλωματία αναζητά ερείσματα και σημεία επαφής και συνεργασίας με τη Ρωσία, εξέλιξη που πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη από την ελληνική διπλωματία και τους σχεδιαστές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Άλλωστε η Άγκυρα αγωνίζεται να διαφοροποιήσει τα αποθέματα ενέργειας της, προσπαθώντας να προσελκύσει πηγές από τον Καύκασο και το Ιράκ που θα διέρχονται μέσω αγωγών εντός των δικών της συνόρων. Την προοπτική να αναβαθμιστεί η Τουρκία τα επόμενα δεκαπέντε χρόνια σε έναν κεντρικό ενεργειακό κόμβο, και άρα να κερδίσει πόντους στο γεωπολιτικό παιχνίδι, σημειώνει σε συνέντευξή του στη «Χουριέτ» και ο διευθυντής Εξωτερικών Υποθέσεων του Διαδριατικού Αγωγού (TAP), εκθέτοντας παράλληλα στοιχεία για το μέλλον της επένδυσης.

Ο TAP χαρακτηρίζεται «κρίσιμης σημασίας» και η Τουρκία, με το δικό της κομμάτι, τον TANAP, «στρατηγικός κόμβος», καθώς μελλοντικά ο αγωγός ενδέχεται να μεταφέρει φυσικό αέριο όχι μόνο από το Αζερμπαϊτζάν, αλλά επίσης από το Κουρδιστάν στο Βόρειο Ιράκ, ενώ και οι ποσότητες που έχουν εντοπιστεί προς εκμετάλλευση στην Ανατολική Μεσόγειο δημιουργούν νέες προοπτικές. Η επισήμανση αυτή σχετίζεται με το μεγάλο παζάρι που βρίσκεται σ’ εξέλιξη για τη μεταφορά των ποσοτήτων ισραηλινού φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα Λεβιάθαν και Ταμάρ, αλλά και των κοιτασμάτων εντός του κυπριακού «οικοπέδου» Αφροδίτη. Ως γνωστόν η Τουρκία επιχειρεί να αποτρέψει τη συνεργασία Τελ Αβίβ – Λευκωσίας – Αθήνας για μελλοντική κατασκευή αγωγού που θα περνά από την Ελλάδα και θα διανέμει το φυσικό αέριο στην Ευρώπη και να επιβάλει τη μεταφορά μέσω αγωγού στο δικό της έδαφος. Ο κ. Χόφμαν χαρακτηρίζει τον TAP «ευέλικτο σχέδιο», το οποίο μπορεί να επεκταθεί σε διάφορες χώρες, ενώ θεωρεί ότι ο ανταγωνισμός με τη Ρωσία και τον αγωγό South Stream είναι επιθυμητός και αποβαίνει υπέρ των Ευρωπαίων καταναλωτών. Άλλωστε ο TAP είχε εξαρχής την εύνοια της

Ουάσινγκτον, η οποία επιθυμεί με κάθε τρόπο την ενεργειακή (και άρα πολιτική) ανεξάρτηση της Ευρώπης από τη Μόσχα. Επίσης, το κορυφαίο στέλεχος του TAP τονίζει ότι τώρα είναι η σειρά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να διασφαλίσει τη συνδεσιμότητα των αγωγών στις διάφορες χώρες, καθώς στην περιοχή υπάρχουν ουσιαστικά τέσσερα διαφορετικά ενεργειακά σχέδια: φυσικό αέριο από τη Ρωσία, από τη Βόρεια Θάλασσα, από τη βόρεια Αφρική και από τον Καύκασο.

Η Τουρκία το τελευταίο διάστημα επενδύει στον αγωγό TANAP, ο οποίος θα μεταφέρει αέριο από το Αζερμπαϊτζάν – μέσω Τουρκίας και παρακάμπτοντας τη Ρωσία – στην Ευρώπη.

Σύμφωνα με την τουρκική εφημερίδα Hürriyet, η κατασκευή του αγωγού, συνολικού προϋπολογισμού 45 δις δολαρίων, αναμένεται να ξεκινήσει το 2015 και θα ολοκληρωθεί μέσα σε 4 χρόνια. Από τα 16 δις. κυβικά μέτρα φυσικού αερίου που θα μεταφέρονται, τα 10 προορίζονται για την ευρωπαϊκή αγορά ενώ τα 6 για την τουρκική.

Παρόλα αυτά, ο Μεχμέτ Ογκουτσκού, Τούρκος ειδικός σε θέματα ενέργειας, δηλώνει στην DW ότι ο TANAP είναι το μοναδικό σοβαρό ενεργειακό project της Τουρκίας το οποίο από μόνο του δεν είναι αρκετό για να κάνει την χώρα σημαντικό παίκτη.

Σημαντικό ρόλο αναμένεται να διαδραματίσει μελλοντικά και η Περιφερειακή Κουρδική Κυβέρνηση στο βόρειο Ιράκ, η οποία έδωσε ήδη τη συγκατάθεσή της για την εξαγωγή, από το 2017, 4 δις. κυβικών μέτρων αερίου ετησίως στην Τουρκία και 20 δις. από το 2020.

Το παραπάνω ασταθές σκηνικό οδήγησε τα «ιερατεία της ΕΕ» σε σχεδιασμό επενδύσεων αξίας 2,5 τρις. ευρώ που θα διοχετευθούν στον ενεργειακό τομέα της ΕΕ μέχρι το 2030 για την ασφάλεια εφοδιασμού και την ευστάθεια του συστήματος ηλεκτροδότησης, ενώ μόνο στην Ελλάδα δρομολογούνται μέχρι το 2020 12 έργα προϋπολογισμού περίπου 11,5 δις. ευρώ.

Ο ενεργειακός χάρτης της Ελλάδας αλλάζει τελείως όψη και μέσα από 12 επενδυτικά σχέδια τα οποία προωθεί η ίδια ΕΕ. Η χώρα αποκτά εναλλακτικές πηγές προμήθειας φυσικού αερίου, όπως με την κατασκευή των αγωγών TAP και τον EasternMediterranean (Ισραήλ – Κύπρου – Ελλάδας), ασφαλές ηλεκτρικό σύστημα από τη διασύνδεση με καλώδιο πάλι μεταξύ των

προαναφερόμενων χωρών αλλά και με δεύτερο δίκτυο με τη Βουλγαρία, ενώ συνολικά από τα 12 αυτά έργα δημιουργούνται γύρω στις 17.500 θέσεις εργασίας.

Οι τρέχουσες εξελίξεις επιβάλλουν την χάραξη μιας «στρατηγικής ενέργειας» που ταυτόχρονα θα αποτελεί και «όπλο» για την εξισορρόπηση των όποιων πλεονεκτημάτων μπορεί να αποκτήσει μελλοντικά η Τουρκία στη «μάχη των αγωγών».

Για τους ανωτέρω, λοιπόν, λόγους πρέπει να ξεπερασθούν γρήγορα οι όποιες αντιδράσεις υπάρχουν από ομάδες και οργανώσεις με περιβαλλοντικές ή οικολογικές ευαισθησίες με σωστές και τεκμηριωμένες μελέτες που θα εξασφαλίσουν την απρόσκοπτη και ασφαλή όδευση του νέου αγωγού TAP αλλά και την ολοκλήρωση εκείνων των έργων υποδομής που θα εξασφαλίσουν στην Ελλάδα το στρατηγικό πλεονέκτημα της ενεργειακής επάρκειας.

4.1.3 Η Ελληνική Ευρωπαϊκή Στρατηγική

Η κρίση της Ουκρανίας επανέφερε στην επικαιρότητα το θέμα της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης και την ανάγκη για τη μείωση της ενεργειακής της εξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο. Η ανάγκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μείωση της ενεργειακής εξάρτησης από τη Ρωσία δίνει την ευκαιρία στην Αθήνα να προωθήσει τις φιλοδοξίες της. Ωστόσο η επιτυχία ενός τέτοιου εγχειρήματος προϋποθέτει μια αποτελεσματική ελληνική ενεργειακή στρατηγική με μακροπρόθεσμο ορίζοντα που θα καθορίζεται από τις ακόλουθες παραμέτρους. Αρχικά θα πρέπει να αναδειχθεί η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας: Συνδέει τη Δύση και την Ανατολή και μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο ως διαμετακομιστική χώρα. Μπορεί να μεταφέρει μέσω αγωγών φυσικό αέριο από την Κασπία Θάλασσα και τη Κεντρική Ασία στην ευρωπαϊκή αγορά. Παράλληλα η θέση της χώρας μας στην Ανατολική Μεσόγειο τη συνδέει αυτόματα και με τα κυπριακά και ισραηλινά ενεργειακά κοιτάσματα που εκτιμάται ότι μπορούν να καλύψουν τις ενεργειακές ευρωπαϊκές ανάγκες. Τα κοιτάσματα είναι προσιτά στην Ευρώπη και οι χώρες στα οποία εντοπίζονται μπορούν να εγγυηθούν την ασφάλεια και την αδιάκοπη ροή τους προς την ευρωπαϊκή αγορά. Η Ελλάδα

μπορεί να μεταφέρει μέσω αγωγού φυσικό αέριο από το ισραηλινό πεδίο Leviathan στην Ευρώπη. Οι πηγές εφοδιασμού της Ευρώπης εκτός της Ρωσίας είναι περιορισμένες γεγονός που προσφέρει ένα ακόμα πλεονέκτημα στην Ελλάδα. Η Ευρώπη εφοδιάζεται από τη Βόρεια Θάλασσα, τις χώρες του Μαγκρέπ και τη Μέση Ανατολή, οι δυο τελευταίες περιοχές είναι ασταθής και δεν εμπνέουν εμπιστοσύνη.

Συνεχίζοντας , αξίζει να επισημάνουμε την στρατηγική σημασία των Διασυνδετήριων αγωγών. Αυτοί είναι:

- Trans-Adriatic Pipeline (TAP): ο εν λόγω αγωγός και η σημασία του αναλύθηκαν στην παραπάνω παράγραφο.
- Διασυνδετήριος αγωγός Ελλάδας – Βουλγαρίας (ICBG). Ο σχεδιαζόμενος αγωγός θα αναδείξει και αυτός το σημαντικό ρόλο της Ελλάδας στα ενεργειακά δρώμενα της νοτιοανατολικής Ευρώπης καθώς θα συνεισφέρει και στη διαφοροποίηση των πηγών φυσικού αερίου. Με συνολικό μήκος περίπου 180 χλμ και σημείο εκκίνησης την Κομοτηνή, ο αγωγός θα καταλήγει στην Stara Zagora της Βουλγαρίας, συνδέοντας έτσι το ελληνικό σύστημα φυσικού αερίου με το βουλγαρικό. Η δυναμικότητα του αγωγού, σε πλήρη ανάπτυξη θα είναι της τάξης των 5 δισ. κυβ. μέτρων. Ο αγωγός TAP και ο Διασυνδετήριος Αγωγός Ελλάδας – Βουλγαρίας (ICBG) υπέγραψαν συμφωνία για την εξέταση της δυνατότητας διασύνδεσης των δύο αγωγών στην περιοχή Κομοτηνής, προκειμένου να μεταφερθεί φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν στην Βουλγαρία, μια χώρα που εξαρτά 100% τις εισαγωγές φυσικού αερίου από τη Ρωσία.

- Διασυνδετήριος αγωγός Τουρκίας – Ελλάδα. Ο αγωγός μήκους 300 χλμ αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό εργαλείο στις προσπάθειες ενίσχυσης του ενεργειακού προφίλ της χώρας μας. Έχει ως σημείο εκκίνησης το Καρατσαμπέ (Τουρκία) και καταλήγει στην Κομοτηνή (Ελλάδα). Βρίσκεται σε λειτουργία από το 2007 και η μέγιστη ετήσια μεταφορική ικανότητα του ανέρχεται στα 11,6 δις

κυβικά μέτρα φυσικού αερίου.

Πηγή: www.tap.gr

Σημαντική θα ήταν η διερεύνηση προϋποθέσεων για κατασκευή εγκαταστάσεων υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG). Η δημιουργία εγκαταστάσεων LNG έχει εξεταστεί με βάση τους παρακάτω σχεδιασμούς.

Πρώτον, τον υπόγειο χώρο φυσικού αερίου στο «νεκρό» πεδίο της Νότιας Καβάλας. Θα μπορεί να τροφοδοτήσει με φυσικό αέριο έως και 4 εκατ. κυβικά μέτρα ημερησίως ή αλλιώς το 40% των αναγκών της χώρας σε αέριο για περίοδο 90 ημερών.

Δεύτερον, την εγκατάσταση πλωτού τερματικού αποθήκευσης και αεριοποίησης στον κόλπο της Καβάλας. Θα αποτελέσει μια κυρίως εξαγωγική υποδομή, η οποία και θα υποδέχεται υγροποιημένο φυσικό αέριο που θα κατευθύνεται προς τις αγορές των Βαλκανίων και τρίτον, τη δημιουργία πλωτού σταθμού υγροποιημένου αερίου, στα νοτιοδυτικά του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης. Θα έχει στόχο να γίνει πύλη εισαγωγής αερίου στη χώρα με αποθηκευτική ικανότητα 135 – 145 χιλιάδες κυβικά LNG.

Τέλος σημαντικό κομμάτι αποτελεί η προκήρυξη διαγωνισμών για τα κοιτάσματα υδρογονάνθρακα. Η κυβέρνηση της Αθήνας οφείλει να προκηρύξει διεθνείς διαγωνισμούς ώστε να διασφαλίσει με διαφάνεια την εκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων που βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια. Το υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής με δυο αποφάσεις προχωρεί: στην προκήρυξη του Διεθνούς Γύρου Παραχωρήσεων των Δικαιωμάτων Έρευνας και Εκμετάλλευσης στις 20 θαλάσσιες περιοχές (blocks) στο Ιόνιο και νότια της Κρήτης και σε Διεθνή Διαγωνισμό υποβολής προσφορών για τις τρεις χερσαίες περιοχές στη Δυτική Ελλάδα, «Άρτα - Πρέβεζα», «Αιτωλοακαρνανία» και «Βορειοδυτική Πελοπόννησος», για τις οποίες είχε κατατεθεί εκδήλωση ενδιαφέροντος από την εταιρεία ENEL στα μέσα Απριλίου.

Πηγή: www.protothema.gr/.../ellada-kai-kupros-anavathmizodai-ston-geopoliti

4.2 Η περίπτωση της Κύπρου

Μέχρι και το 2010, όπου έκαναν την εμφάνιση τους τα πρώτα αποτελέσματα των ερευνών που πραγματοποιήθηκαν στην Κύπρο για την ανακάλυψη φυσικού αερίου, τα αποδεδειγμένα αποθέματα, η παραγωγή αλλά και η κατανάλωση της Κύπρου κυμαίνονταν κοντά στο μηδέν. Οι εγχώριες ανάγκες της Λευκωσίας βασίζονται στο πετρέλαιο. Πρόσφατες έρευνες έδειξαν ότι στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου υπάρχουν κοιτάσματα φυσικού αερίου τα οποία βρίσκονται συγκεκριμένα από το πεδίο του Levantine μέχρι τα όρια της περιοχής του πεδίου του Ηροδότου. Η περιοχή αυτή έχει χωριστεί σε 13 θαλάσσια οικόπεδα και το μόνο που έχει εκτιμηθεί είναι το οικόπεδο 12, το οποίο ονομάζεται «Αφροδίτη» και το οποίο θεωρείται ότι περιλαμβάνει περίπου 8-12 τρις κυβικά πόδια φυσικού αερίου. Η αξία της φτάνει τα €350 δις και το καθαρό κέρδος από την εκμετάλλευση της τα €86 δις.

Ενθαρρυντικές είναι και οι εκτιμήσεις που έγιναν για την Κυπριακή ΑΟΖ. Έδειξαν ότι υπάρχουν κοιτάσματα φυσικού αερίου που ανέρχονται σε 60 τρις κυβικά πόδια, ενώ λόγος γίνεται και για κοιτάσματα πετρελαίου σε αυτήν την περιοχή. Την εξερεύνηση του

συγκεκριμένου κοιτάσματος έχει αναλάβει η Noble energy σε συνεργασία με την ισραηλινή Delek group. Μέχρι στιγμής υποστηρίζεται και από τις δύο ομάδες ότι το εν λόγω κοιτάσμα μπορεί να υποστηρίξει μια παραγωγή της τάξεως των 10 δις κυβικών μέτρων το χρόνο για τα επόμενα 20-30 έτη. Από την παραγωγή αυτή, το μεγαλύτερο μέρος θα αφιερωθεί για εξαγωγές, αφού οι εγχώριες ανάγκες της Κύπρου θα χρειαστούν μόνο το 15% της παραγωγής αυτής. Η Λευκωσία φαίνεται να επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στην αναζήτηση τρόπου εδραίωσης ενός συστηματικού τομέα παραγωγής αλλά και εξαγωγής φυσικού αερίου εκμεταλλευόμενη στο έπακρο τα φυσικά αποθέματα που διαθέτει στις θαλάσσιες ζώνες κυριαρχίας της.

Ο διάλογος Κύπρου και Ισραήλ πρέπει να αποτελέσει μια νέα αρχή στρατηγικής και ενεργειακής συνεργασίας για την οικονομική ανάπτυξη και των δύο χωρών, αλλά και να καταστούν τις μεγαλύτερες ενεργειακές πηγές φυσικού αερίου και πετρελαίου προς την Ευρώπη και Ασία. Με την ανακάλυψη 10 τρις. κυβ. ποδιών φυσικού αερίου στο κοιτάσμα «Ταμάρ» και 16 τρις. κυβ. πόδια φυσικού αερίου στο κοιτάσμα «Λεβιάθαν» στην Ισραηλινή ΑΟΖ, αλλά και 7 τρις. κυβ. πόδια στο κοιτάσμα του οικοπέδου «Αφροδίτη» εντός της Κυπριακής ΑΟΖ με την συνεργασία της αμερικανο-ισραηλινής εταιρίας Noble και ισραηλινής εταιρίας Delek, καθιστούν την Νοτιο-Ανατολική Μεσόγειο ως το μεγαλύτερο ενεργειακό κέντρο για την μεταφορά ενέργειας προς την Ευρώπη αλλά και σε αγορές προς την Ασία.⁵⁵

➤ Το Τρίγωνο Κύπρος-Ελλάδα-Ισραήλ

Οι τελευταίες εξελίξεις στην Συρία, τον Λίβανο, το Ιράν αλλά και οι Ενεργειακή Ασφάλεια των πλούσιων κοιτασμάτων στην Νότιο-Ανατολική Μεσόγειο, νοτίως της Κύπρου, νοτίως του συμπλέγματος του Καστελλόριζου, νοτίως της Κρήτη τους επόμενους μήνες θα είναι αυξανόμενη σε εμπόλεμη κατάσταση αν λάβει κανείς υπόψη τις τρομοκρατικές επιθέσεις της αλλά και της Τουρκικής επιθετικότητας που προσπαθεί να κλέψει από την Κυπριακή και Ελληνική ΑΟΖ.⁵⁶

⁵⁵ Μάζης Θ.Ιωάννης, Μεταθεωρητική κριτική διεθνών σχέσεων και γεωπολιτικής Εκδόσεις Παπαζήση, 2012 σελ 126

⁵⁶ Μάζης Θ.Ιωάννης, Μεταθεωρητική κριτική διεθνών σχέσεων και γεωπολιτικής, Εκδόσεις Παπαζήση, 2012 σελ 134

Κύπρος, Ελλάδα, και Ισραήλ πρέπει να ιδρύσουν μια κοινή Ενεργειακή και Στρατηγική Συμμαχία υπο την εποπτεία ενός Στρατιωτικού, Γεωστρατηγικού, και Πολιτικού Συμβουλίου που να καταρτίζεται από ειδικούς επιστήμονες ενέργειας, γεωστρατηγικής, και έμπειρους-άριστους στρατιωτικούς οι οποίοι θα αποφασίζουν και να μεριμνούν για την εναέρια, θαλάσσια, και υποβρύχια παρακολούθηση και ασφάλεια της περιοχής της Νοτιο-Ανατολικής Μεσογείου με κέντρα ελέγχου και επικοινωνίας Πάφου, Τελ-Αβίβ, και Δυτικά της Κρήτης με ναυτικά και αεροπορικά ραντάρς, αλλά και με άλλα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα.

Κεφάλαιο 5: Η ισχύς της Ρωσίας αναφορικά με την Ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια

Συνεχίζοντας με την εκτεταμένη γεοπολιτική αλλά και γεοοικονομική έρευνα αναφορικά με το πεδίο της ενεργειακής ασφάλειας πέραν της Μεσογείου αλλά στο χώρο της Ανατολικής Ευρώπης, αξίζει να επισυμάνουμε , ότι η ουκρανική κρίση δημιούργησε ρήγμα στις σχέσεις Δύσης και Μόσχας εξαιτίας της προσάρτησης της ρωσόφωνης χερσόνησο της Κριμαίας στη Ρωσία. Η υπό διαμόρφωση ισορροπία δυνάμεων στη «Γηραιά Ήπειρο» απαιτεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση συντονισμένες κινήσεις για την επίτευξη μιας ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας καθώς τη δημιουργία των προϋποθέσεων για μια Ευρωπαϊκή Αμυντική Ένωση (EDU).⁵⁷

Αντιλαμβανόμενη την εξάρτηση της Ευρώπης σε φυσικό αέριο, η Ρωσία κατέστησε σαφές με την προσάρτηση της Κριμαίας ότι μπορεί να αντιμετωπίσει στρατιωτικά την Ευρώπη, δηλαδή το NATO.

Η Ρωσία έχει υιοθετήσει μια «διπλωματία των αγωγών» που προωθεί τα εθνικά συμφέροντα της χώρας. Η ΕΕ από την πλευρά της μπορεί ανά πάσα στιγμή να γίνει όμηρος μιας ενεργειακής κρίσης Ρωσίας-Ουκρανίας (τον Ιανουάριο του 2006 η Ρωσία διέκοψε την παροχή φυσικού αερίου μόνο στην Ουκρανία, αλλά οι παραδόσεις πολλών ευρωπαϊκών χωρών αναπόφευκτα μειώθηκαν). Η ΕΕ εφοδιάζεται με ενεργειακά αποθέματα της Ρωσίας, τη Βόρεια Θάλασσα, τις χώρες του Μαγκρέμπ και της Μέση Ανατολής. Οι δύο τελευταίες περιοχές θεωρούνται ασταθής εξαιτίας της πολιτικής και κοινωνικής αστάθειας, των ισλαμικών εξτρεμιστικών απειλών και καθώς των εσωτερικών συγκρούσεων.

⁵⁷ INSTITUTE FOR SECURITY STUDIES. *Energy moves and power shifts: EU foreign policy and global energy security*. Paris: ISS, 2014. σελ 78-82

5.1 Η « Διπλωματία των αγωγών»

Με τον όρο «Διπλωματία των αγωγών» έχει επικρατήσει να ονομάζεται η ανταγωνιστική δημιουργία αγωγών διαμετακόμισης φυσικού αερίου με σκοπό την παράλληλη επίτευξη στόχων οικονομικής και πολιτικής φύσης. Περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες που γίνονται σε διπλωματικό και πολιτικό επίπεδο γύρω από τα υπάρχοντα και τα υπό σχεδιασμό και κατασκευή ενεργειακά projects. Επειδή το κόστος κατασκευής αγωγών είναι υψηλό και πρέπει να απόσβεστεί μέσα σε μια δεκαετία , μπορούμε να συμπεράνουμε αφενός ότι πολλοί διασυνοριακοί αγωγοί κατασκευάζονται για γεωπολιτικούς λόγους, αφετέρου ότι δεν αχρηστεύονται εύκολα λόγω εξάντλησης των παγκόσμιων αποθεμάτων. Οι ήδη υφιστάμενοι αγωγοί μάς δίνουν το στίγμα των παγιωμένων πολιτικών και εμπλεκόμενων δρόμων, αλλά το μεγαλύτερο παιχνίδι γύρω από τις μελλοντικές σχετίζεται με τους υπό υλοποίηση αγωγούς.⁵⁸

5.2 Ευρωπαϊκή ενεργειακή στρατηγική

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην προσπάθειά της να περιορίσει την εξάρτηση της Ευρώπης από το φυσικό αέριο δημοσίευσε το Μάιο του 2014 την Energy Security Strategy που επικεντρώθηκε σε βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες στρατηγικές⁵³. Συγκεκριμένα:

- Οι βραχυπρόθεσμες δράσεις περιλαμβάνουν: το πως η ενεργειακή αγορά μπορεί να εγγυηθεί τον ασφαλή ενεργειακό εφοδιασμό, την ενίσχυση του ενεργειακού συντονισμού των κρατών μελών, και την ενδυνάμωση του ρόλου της Ε.Ε καθώς και της GCG στην παρακολούθηση των εξελίξεων για εφοδιασμό με φυσικό αέριο.
- Τα μακροπρόθεσμα μέτρα περιλαμβάνουν: αύξηση της ενεργειακής απόδοσης και την επίτευξη των προτεινόμενων στόχων για το 2030 σχετικά με ενέργεια και κλιματικές αλλαγές, την αύξηση της παραγωγής ενέργειας στην ΕΕ, τη διαφοροποίηση των προμηθευτριών χωρών και οδών εφοδιασμού, την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς

⁵⁸ «Το πιο χαρακτηριστικό, εξόφθαλμο παράδειγμα μιας πολυέξοδης υποδομής που σχεδιάστηκε χωρίς να ληφθούν υπόψη ενεργειακά-εμπορικά κριτήρια είναι ο πετρελαιοαγωγός Τσεϊχάν Μπακού που συνδέει την πρωτεύουσα του Αζερμπαϊτζάν στην Κασπία με το τουρκικό λιμάνι του Τσεϊχάν στην Ανατολική Μεσόγειο: ο πανάκριβος λόγω της γεωγραφικά ιδιόμορφης διαδρομής -μεγάλο υψόμετρο- λειτουργεί σήμερα στο 25% της πληρότητάς του.» Καπόπουλος Γ. «Η αβέβαιη διπλωματία των αγωγών», ΤΟ ΕΘΝΟΣ , Αθήνα 2013

ενέργειας, την κατασκευή υποδομών σύνδεσης, την άσκηση μια κοινής εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής, την ισχυροποίηση των μηχανισμών έκτακτης ανάγκης και αλληλεγγύης και την προστασία των ζωτικών υποδομών.

Παράλληλα η υλοποίηση του «Νοτίου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου», που θα συνδέει την Ευρώπη με την περιοχή της Κασπίας, θεωρείται ένα υψίστης σημασίας πρώτο βήμα προς την επίτευξη της ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας. Η κύρια πηγή για την υλοποίηση του συγκεκριμένου έργου είναι το πεδίο του φυσικού αερίου του Αζερμπαϊτζάν Shah Deniz, από όπου το φυσικό αέριο θα εξάγεται στην Τουρκία και από εκεί στην ευρωπαϊκή αγορά με την επέκταση του αγωγού φυσικού αερίου South Caucasus και την κατασκευή του Trans-Anatolian (TANAP) και του Trans-Adriatic (TAP)⁵⁹ⁱ (θα εκτείνεται από την Τουρκία, στην Ελλάδα, την Αλβανία και θα καταλήγει στην Ιταλία).

Επιπλέον, η ΕΕ θα πρέπει να εξετάσει τις προοπτικές για την προμήθεια φυσικού αερίου από τη Μεσόγειο Θάλασσα. Τα ενεργειακά αποθέματα των ισραηλινών και κυπριακών ΑΟΖ είναι εύκολα προσβάσιμα στην Ευρώπη, δεδομένου ότι μπορούν να μεταφέρονται από ευρωπαϊκό στόλο πλοίων και όχι απαραίτητα μόνο μέσω αγωγών. Το Ισραήλ, η Κύπρος και η Ελλάδα ως «transit state» μπορούν να εγγυηθούν την απρόσκοπτη παροχή φυσικού αερίου προς την ΕΕ και να προστατέψουν τις ενεργειακές υποδομές της νοτιοανατολικής Μεσογείου..

5.3 Ευρωπαϊκή αμυντική ένωση

Η ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενεργειακή ασφάλεια θα μπορούσε να συνδεθεί με τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής αμυντικής δύναμης με σκοπό την προστασία των ενεργειακών ζωτικών υποδομών από τις σύγχρονες απειλές, όπως είναι η συνδυασμένη απειλή της ισλαμικής τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος. Μια έκθεση του Centre for European Policy Studies (CEPS)⁶⁰ Task Force προτείνει τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Ένωσης (EDU), η οποία θα μπορούσε να καθοριστεί με βάση τις ακόλουθες παραμέτρους: την ανάπτυξη

⁵⁹ⁱ ibid σελ 55,60

⁶⁰ VINOIS Jean-Claude, The energy infrastructure policy of the European Union., Leuven: Claeyes & Casteels, 2014, σελ 12

μιας νέας Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας στο πλαίσιο μιας ευρύτερης Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να κατανοήσει ότι έχει έρθει πλέον η ώρα για την εφαρμογή μιας Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Ασφάλειας και μιας αποτελεσματικής Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (CSDP)⁶¹, όπου είναι το ο αδύναμος κρίκος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Μόσχα έχει συνειδητοποιήσει ότι η ΕΕ δεν μπορεί να αντιδράσει αποτελεσματικά σε μια όλο και πιο επιθετική πολιτική της και για αυτό βασίζεται στη χρήση της στρατιωτικής ισχύος. Η προσάρτηση της Κριμαίας απέδειξε την ανεπάρκεια της ΕΕ στη διαχείριση της ρωσικής παρέμβασης που προκάλεσε η ουκρανική κρίση. Η ΕΕ πρέπει να υιοθετήσει μια ρεαλιστική πολιτική που να επικεντρώνεται σε προσπάθειες για την εξεύρεση εναλλακτικών πηγών ενέργειας, στη μείωση της εξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο, καθώς και στη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής αμυντικής δύναμης.

Οι γεωπολιτικές εξελίξεις (συγκρούσεις στην ανατολική Ουκρανία, ισλαμικός φονταμενταλισμός, εμφύλιες συρράξεις στις χώρες της Μέσης Ανατολής) υποχρεώνουν την ΕΕ να υιοθετήσει μια αποτελεσματική ενεργειακή πολιτική ασφάλειας και άμυνας, διαφορετικά θα συνεχίσει να γίνεται όμηρος σε ενεργειακές κρίσεις και να παρακολουθεί τις αλλαγές συνόρων που συντελούνται στην ευρύτερη περιφέρεια της.

⁶¹ INSTITUTE FOR SECURITY STUDIES. *Energy moves and power shifts: EU foreign policy and global energy security*. Paris: ISS, 2014 σελ 104

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τις τελευταίες δεκαετίες, ο ενεργειακός τομέας διαδραματίζει σημαντικότατο ρόλο στην παγκόσμια οικονομία, αφού επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό την πλειονότητα των τομέων της ανθρώπινης δραστηριότητας, ιδιαίτερα στον αναπτυγμένο κόσμο. Βασική προϋπόθεση για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη κάθε χώρας αποτελεί η επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας. Η εξασφάλιση της συνεχούς ροής της ενέργειας, στην ποσότητα και στον χρόνο που απαιτείται και σε ικανοποιητικές τιμές, χωρίς την ύπαρξη και την επένδυση άλλων αποσταθεροποιητικών παραγόντων, αποτελεί την βάση για την ανάπτυξη και την ευημερία ενός κράτους.

Για τους ανωτέρω λόγους, καθώς και εξαιτίας της επιτακτικής ανάγκης μείωσης της ενεργειακής εξάρτησης των χωρών της Ευρώπης από τη Ρωσία, οι ευρωπαϊκές χώρες προωθούν την Ευρω-Μεσογειακή συνεργασία⁶², με σκοπό τη δημιουργία ενός διευρυμένου δικτύου προμηθευτών ενέργειας, ώστε να μειωθούν στο ελάχιστο δυνατό οι κίνδυνοι για την ενεργειακή της ασφάλεια.

Το ρευστό, όμως, πολιτικό σκηνικό στις χώρες της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής δημιουργεί προβλήματα για την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας μας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υφιστάμενη αστάθεια στην παραγωγή έχει επιπτώσεις στις τιμές τόσο του πετρελαίου όσο και του φυσικού αερίου. Επειδή οι τιμές των υδρογονανθράκων εξαρτώνται από την υπάρχουσα και την αναμενόμενη ζήτηση των προϊόντων αυτών, οι πολιτικές

⁶² Στόχος της συνεργασίας είναι να δοθεί έμφαση σε πρακτικά μέτρα που διευκολύνουν την δημιουργία μίας ελεύθερης εμπορικής ζώνης καθώς και στα αποτελέσματα αυτής της δημιουργίας συμπεριλαμβανομένων των εναρμονισμένων κανόνων και διαδικασιών στον τελωνειακό τομέα, με συγκεκριμένο στόχο την σταδιακή υιοθέτηση της· την εναρμόνιση των προτύπων· την κατάργηση των αδικαιολόγητων εμποδίων στο εμπόριο των αγροτικών προϊόντων· τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών υπηρεσιών στατιστικής με στόχο την καταγραφή πραγματικών στοιχείων σε εναρμονισμένη βάση και τέλος τις δυνατότητες για περιφερειακή και υπό περιφερειακή συνεργασία.

Η δημιουργία μίας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών απαιτεί συνεργασία και συντονισμό απέναντι σε δύο προκλήσεις: την ανάπτυξη της μεταξύ των χωρών της Μεσογείου αλλά και με την ΕΕ καθώς και τη υιοθέτηση μίας βάσης για μία Ευρωμεσογειακή Εσωτερική Αγορά για τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των Μεσογειακών εταίρων και της ΕΕ., Ραυτόπουλος Ε. Διεθνές Δίκαιο του Περιβάλλοντος και Μεσόγειος ή Plus Ultra, Νομική Βιβλιοθήκη' Αθήνα 2014, σελ 257

αναταραχές στις χώρες αυτές, οι οποίες έχουν τεράστιο μερίδιο στην παγκόσμια αγορά υδρογονανθράκων, αναμφισβήτητα οδηγεί τις τιμές όλο και πιο ψηλά.

Πως θα μπορούσε να επωφεληθεί η Ελλάδα;

Τα ανωτέρω δίνουν την ευκαιρία στην Ελλάδα να αναδειχτεί σε ένα σημαντικό δρόντα που μπορεί να συνεισφέρει στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ανάγκη για μείωση της εξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο μας δίνει την ευκαιρία να προωθήσουμε έναν τέτοιο ρόλο. Η σημασία της γεωπολιτικής θέση της χώρας, οι διασυνδετήριои αγωγοί φυσικού αερίου, οι προϋποθέσεις για υποδομές υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) και η εκμετάλλευση ενεργειακών κοιτασμάτων, αποτελούν τους μόνους τρόπους για να μπορέσει η Ελλάδα να ενισχύσει το ενεργειακό προφίλ μέσα στη «γεωπολιτική σκακιέρα» της Ευρώπης. Η χώρα μας αποτελεί μια αξιόπιστη λύση που συμπεριλαμβάνεται στις εναλλακτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών της.

Παράλληλα οι διεθνείς γεωπολιτικές εξελίξεις ευνοούν τις ενεργειακές επιδιώξεις της Ελλάδας. Οι σχέσεις μεταξύ Δύσης και Ρωσίας έχουν επιδεινωθεί εξαιτίας της κρίσης της Ουκρανίας με τις εκατέρωθεν κυρώσεις⁶³. Επιπλέον οι δράσεις των ισλαμιστών εξτρεμιστών μαχητών σε Ιράκ και Συρία αλλάζουν εκ νέου τα δεδομένα στη Μέση Ανατολή (πηγή ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης) και την κάνουν ακόμα πιο απρόβλεπτη και ασταθή. Η Ελλάδα εμφανίζεται πλέον ως η πιο αξιόπιστη χώρα της νοτιανατολικής Ευρώπης που μπορεί να εγγυηθεί την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια. Η Τουρκία που εδώ και χρόνια προωθεί το προφίλ του ενεργειακού κόμβου και της γέφυρας Δύσης και Ανατολής έχει εγκλωβιστεί στις ισλαμικές πολιτικές του νεοεκλεγέντος προέδρου της Ταγίπ Ερντογάν και εμφανίζει ένα πληγωμένο προφίλ σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής. Επιπροσθέτως η Τουρκία πάντα θα

⁶³ Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει καθιερώσει έναν μόνιμο διάλογο για θέματα ενέργειας με τους μεγάλους προμηθευτές της —τη Ρωσία, τις Χώρες του Περσικού Κόλπου και τον ΟΠΕΚ—, αλλά και με άλλες χώρες ή περιοχές που παίζουν παγκοσμίως σημαντικό ρόλο στον τομέα της ενέργειας —τη Βραζιλία, την Κίνα, την Ινδία, τις ΗΠΑ, την Αφρική και την περιοχή της Μεσογείου. Έχει επίσης ξεκινήσει πολλά προγράμματα συνεργασίας και παροχής βοήθειας στον τομέα της ενέργειας σε όλο τον κόσμο και συνεργάζεται δραστήρια με οργανισμούς όπως ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας, ο Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας και το Διεθνές Φόρουμ της Ενέργειας. Επίσης, προσχώρησε στην πρωτοβουλία «Αειφόρος ενέργεια για όλους»

προκαλεί προβλήματα στην Ανατολική Μεσόγειο από τη στιγμή που θεωρεί ότι αυτή πρέπει να έχει τον πρώτο λόγο.

Εν κατακλείδι, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ΕΕ θα πρέπει να εξετάσει εξονυχιστικά τις προοπτικές για την προμήθεια φυσικού αερίου από τη Μεσόγειο Θάλασσα. Τα ενεργειακά αποθέματα των ισραηλινών και κυπριακών ΑΟΖ είναι εύκολα προσβάσιμα στην Ευρώπη, δεδομένου ότι μπορούν να μεταφέρονται από ευρωπαϊκό στόλο πλοίων και όχι απαραίτητα μόνο μέσω αγωγών. Το Ισραήλ, η Κύπρος και η Ελλάδα μπορούν να εγγυηθούν την απρόσκοπτη παροχή φυσικού αερίου προς την ΕΕ και να προστατέψουν τις ενεργειακές υποδομές της νοτιοανατολικής Μεσογείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Βιβλία

1. Αντωνίου Θ., Η Ελλάδα μεσογειακή και βαλκανική χώρα, : θεωρητική γεωπολιτική μελέτη, ΣΠΑΝΟΣ 2012
2. Γκίντενς, Αντώνης, «Η πολιτική των κλιματικών αλλαγών» , ΣΙΔΕΡΗΣ 2003
3. Ιωσηφίδης Ι., Ενεργειακός Σχεδιασμός 2011-2030 και Γεωπολιτική,Οίκος των Κυπριακών και Κυπριολογικών Εκδόσεων, 2011
4. Καλλαβίας Κ., Η νεότερα πολιτική ιστορία και η γεωπολιτική της Μέσης Ανατολής, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών 1950
5. Καρακώστα Κ.Ιωάννης, Ενέργεια και Περιβάλλον στην προοπτική της Ευρώπης, ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ 1998
6. Κουντούρη Φ. ,European Energy Policy, ΑΣΣΟΕ 2014
7. Κουσκουβέλης Η., Λίτσας Σ., Ραπτόπουλος Ν. και Κυριακίδης Κ., «Η Αραβική Άνοιξη, Μελέτες Διεθνών Σχέσεων», Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2012,
8. Μάζης, Ιωάννης Θ., Η Γεωπολιτική Της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής Και η Τουρκία, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΛΙΒΑΝΗ, 2008
9. Μάζης, Ιωάννης Θ. Verba Geopolitica Et Islamica, Τόμος Α' 1995-2012, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 2012
10. Μάζης, Ιωάννης Θ Μεταθεωρητική Κριτική Διεθνών Σχέσεων Και Γεωπολιτικής, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΗΡΩΔΟΤΟΣ, 2013
11. Ραυτόπουλος Ε., Διεθνές Δίκαιο του Περιβάλλοντος και Μεσόγειος ή plus ultra, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, ΑΘΗΝΑ 2014
12. Τσάλτας Ι. Γρηγόρης, Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και Ωκεανών Α' Τόμος, Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ 2003
13. Χριστοδουλίδης Θ. , Διπλωματική ιστορία τριών αιώνων β' τόμος, Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ, 2004
14. Χριστιανός Α. Βασίλειος, Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 2010

15. 5^ο Συνέδριο Περιβάλλοντος, Περιβάλλον, Ενέργεια & Ανάπτυξη, Ένωση Ελλήνων Φυσικών, 2003

Άρθρα

1. Γρηγοριάδης Ν. Ιωάννης, «Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού Αερίου στη Ν.Α. Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής Συνεργασίας», Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, 2012
2. Δημητρούλη Κ., Στενότερη ενεργειακή συνεργασία Ρωσίας- ΕΕ, Ελεύθερος Τύπος , 2002
3. Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Η διαμόρφωση της νέας Ευρώπης, Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στη Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή & την Επιτροπή των Περιφερειών, Στρατηγικοί στόχοι 2000-2005, 2000
4. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Green Papers, 2015 available at http://ec.europa.eu/green-papers/index_el.htm (Retrieved: 27/9/2015)
5. Μάζης Θ.Ιωάννης, Ο γεωστρατηγικός άξονας Ισραήλ- Κύπρου- Ελλάδος, Οι τουρκικοί σχεδιασμοί για την περιοχή, Το Βήμα, 2012
6. Μαράκης Α., Σχέδιο ενεργειακής ασφάλειας, με ελληνικό ενδιαφέρον, ετοιμάζει η ΕΕ, Σκάϊ News, 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.skai.gr/news/finance/article/265160/skai-apokleistiko-shedio-energeiakis-asfaleias-me-elliniko-endiaferon-etoimazei-i-ee/#ixzz3rn5QtGx4> (Retrieved: 30/9/2015)
7. Προμίδου Α. Η ενίσχυση των σχέσεων σε θέματα Ασφάλειας μεταξύ των κρατών στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.irtea.gr> (Τελευταία πρόσβαση η 1/10/15)
8. Συμβούλιο της ΕΕ, Μεταφορές, Τηλεπικοινωνίες και Ενέργεια, Press 326, 2006 , available at www.consilium.europa.eu/eudocs (Retrieved: 27/9/2015)

10. Τσακίρης Θ., Το ενεργειακό παιχνίδι στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο , Foreign Affairs, 2012
11. Χειλιδάκης Ν., Ο αγωγός φιλίας και στο βάθος η Ελλάδα προκάλεσαι το πόλεμο της Συρίας, Ενταπόσταγμα Ενημέρωσης, 2013

B. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Βιβλία

1. AALTO Pami, KORKMAZ TEMEL Dicle. "European energy security: natural gas and the integration process" in Journal of Common Market Studies, v. 52, n. 4, July 2014
2. ATANASIU Bogdan (et al.). EU energy law. v. 7, Energy efficiency in the European Union. Leuven: Claey's & Casteels, 2014.
3. DELVAUX Bram, HUNT Michael, TALUS Kim (eds). EU energy law and policy issues. Cambridge: Intersentia, 2014.
4. DHILLON B.S. Human reliability, error, and human factors in power generation. Cham: Springer, 2014.
5. ERIKSEN Christoffer. "Constraining administrative discretion to facilitate renewable energy: wind farms as a challenge for EU law and the European Commission" in Journal of Energy & Natural Resources Law, v. 32, n. 3, August 2014
6. EUROPEAN COMMISSION. Seismic performance assessment addressing sustainability and energy efficiency. Luxembourg: Publications Office, 2014.
7. EUROPEAN PARLIAMENT. The impact of the oil price on EU energy prices. Luxembourg: Publications Office, 2014.
8. FERNANDEZ Rafael PALAZUELOS Enrique. "A political economy approach to the European Union gas model: continuities and changes" in Journal of Common Market Studies, v. 52, n. 3, May 2014,
9. HAFNER Manfred. A new Euro-Mediterranean energy roadmap: towards a sustainable energy transition in the Southern and Eastern Mediterranean region. Deventer: Claey's & Casteels Pub, 2014.
10. HUHTA Kaisa (et al.). "Legal and policy issues for capacity remuneration mechanisms in the evolving European internal energy market" in European Energy and Environmental Law Review, v. 23, n. 3, June 2014,
11. INSTITUTE FOR SECURITY STUDIES. Energy moves and power shifts: EU foreign policy and global energy security. Paris: ISS, 2014.

12. JUNG Majeed (ed.). *The political economy of energy and growth*. New Delhi: Oxford University Press, 2014.
13. KRUIJMER Hannah. *The non-discrimination obligation of energy network operators: European rules and regulatory practice*. Cambridge: Intersentia, 2014.
14. LAVRIJSSEN Saskia. "The different faces to energy consumers: toward a behavioral economics approach" in *Journal of Competition Law and Economics*, v. 10, n. 2, 2014
15. PEETERS Marjan. "Governing towards renewable energy in the EU: competences, instruments, and procedures" in *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, v. 21, n. 1, 2014,
16. SADOWSKA Malgorzata. *Committed to reform?: Pragmatic antitrust enforcement in electricity markets*. Cambridge: Intersentia
17. SCHMITT VON SYDOW Helmut. *EU energy legislation and case law handbook 2013*. Deventer: Claeys & Casteels, 2014.
18. SCHMITT VON SYDOW Helmut; BARANES Edmond (et al.). *EU energy law*. v. 5, *EU energy law & policy yearbook 2013*. Leuven; Deventer: Claeys & Casteels, 2014.
19. THOLENS Simone. "An EU-South Mediterranean energy community: the right policy for the right region?" in *The International Spectator*, v. 49, n. 2, June 2014
20. VINOIS Jean-Claude, BERNAERTS Inge (et al.). *EU energy law*. v. 8, *The energy infrastructure policy of the European Union*. Leuven: Claeys & Casteels, 2014.

Άρθρα

1. Commission of European Communities, *The Internal Energy Commission Working Document*, 2 May 1988, available at <http://aei.pitt.edu/4037/1/4037.pdf> (Retrieved: 27/9/2015)
2. E –Amyra , *Η ενεργειακή ασφάλεια στο επίκεντρο της επίσκεψης του πρωθυπουργού στο Αζερμπαϊτζάν*, available at <http://e-amyna.com/?p=8335> (Retrieved: 30/10/2015)

3. ENI gas transport international, The transit gas system, 2009 , available at [www..enich.ch/transist_gas](http://www.enich.ch/transist_gas) (Retrieved:30/9/2015)
4. ENI activities, Transportation of Hydrocarbons, 2011, available at www.eni.com (Retrieved: 1/10/2015)
5. European Commission, ENERGY FOR THE FUTURE: RENEWABLE SOURCES OF ENERGY White Paper for a Community Strategy and Action Plan, 1997,available at europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/comm1985_0310_f_en.pdf (Retrieved: 27/9/15)
6. Eur-lex, Access to European Union Law, 2011, available at <http://eur-lex.europa.eu/legal-content> (Retrieved: 27/9/2015)
7. Grigoriadis I., Natural gas corridor in Southeastern Europe and European energy security, ELIAMEP thesis, 2008
8. Robert J., The Turkish Gate: energy transit and security issues, Turkey in Europe monitor, CEPS, 2005 available at <http://eurocapitalmarkets.org> (Retrieved: 30/9/2015)
9. Stern J., Security of European natural gas supplies: the impact of import dependence and liberalization, The royal institute of international affairs, 2002
10. Schumacher T., The EU and the Arab Spring: Between Spectatorship and Actorness, Insight Turkey,2014
11. World Steel Association, Τδρυση EKAX, World Steel Press, 2012

Γ) ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1) Σύνοψη Νομοθεσίας της Ε.Ε : Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Πολιτική

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Καθιστώντας την ενέργεια ασφαλή, οικονομικά προσιτή και βιώσιμη, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2015 διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/?qid=1447946970081&uri=URISERV:1801_7 (Ημερομηνία της τελευταίας αναθεώρησης: 26/08/2015)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μετάβαση στην ανταγωνιστική, αειφόρο και ασφαλή ενέργεια για την Ευρώπη, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης , 2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/AUTO/?uri=URISERV:180101_2&qid=1447946970081&rid=2 (Ημερομηνία της τελευταίας αναθεώρησης: 30/07/2015)
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Αδιατάρακτος εφοδιασμός με άφθονη ενέργεια για την Ευρώπη, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης , 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://eur-lex.europa.eu/legal-content/AUTO/?uri=URISERV:180101_3&qid=1447946970081&rid=3 (Ημερομηνία της τελευταίας αναθεώρησης: 23/09/2014)
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Ανταλλαγή πληροφοριών για επενδυτικά σχέδια σε ενεργειακή υποδομή στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/AUTO/?uri=URISERV:1801_5&qid=1447946970081&rid=4 (Ημερομηνία της τελευταίας αναθεώρησης: 11/08/2014)
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για τις κυψέλες καυσίμου και υδρογόνου, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/?qid=1447946970081&uri=URISERV:180103_1 (Ημερομηνία της τελευταίας αναθεώρησης: 11/08/2014)
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκό Ενεργειακό Πρόγραμμα Ανάκαμψης, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2015, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/AUTO/?uri=URISERV:en0012&qid=1447946970081&rid=9> , (Ημερομηνία της τελευταίας αναθεώρησης: 13/08/2015)

2) Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ενέργειας : Ευρωπαϊκή Στρατηγική

- European Commission, Commission unveils key energy infrastructure projects to integrate Europe's energy markets and diversify sources, E.U Press release, 2015
- European Commission, Global energy efficiency measures could save up to €410 billion by 2030, E.U Press release, 2015
- European Union, Gas market regulators, EU countries and stakeholders to discuss European internal gas market, 2015, available at <http://ec.europa.eu/energy/en/news/gas-market-regulators-eu-countries-and-stakeholders-discuss-european-internal-gas-market> (Retrieved 18/10/2015)

Γ. ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

1. <http://ec.europa.eu/>
2. www.skai.gr/
3. <http://aei.pitt.edu>
4. <http://e-amyna.com>
5. www.eni.com
6. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content>
7. <http://www.irtea.gr>
8. <http://eurocapitalmarkets.org>
9. www.consilium.europa.eu/eudocs
10. www.ypeka.gr
11. <http://www.pentapostagma.gr/>
12. <http://www.euractiv.com>

